

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

**SOSYAL MEDYANIN FUTBOL TARAFTARLARI ÜZERİNDEKİ
ŞİDDET VE FANATİZME ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAMZA ÖNER

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. NECATİ CERRAHOĞLU

ÇANAKKALE – 2021

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

**SOSYAL MEDYANIN FUTBOL TARAFTARLARI ÜZERİNDEKİ
ŞİDDET VE FANATİZME ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAMZA ÖNER

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. NECATİ CERRAHOĞLU

ÇANAKKALE – 2021

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Hamza ÖNER tarafından Doç. Dr. Necati CERRAHOĞLU yönetiminde hazırlanan ve **10/09/2021** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Sosyal Medyanın Futbol Taraftarları Üzerindeki Şiddet ve Fanatizme Etkisi**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Beden Eğitim ve Spor Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Ebru Gülbuğ EROL

(Danışman)

Doç. Dr. Necati CERRAHOĞLU

Doç. Dr. Gökmen ÖZEN

İmza

.....

.....

.....

Tez No

: 10428269

Tez Savunma Tarihi

: 10/09/2021

.....

Prof. Dr. PELİN KANTEN

Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)

Hamza ÖNER

10.09.2021

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Doç. Dr. Necati CERRAHOĞLU, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen eşim Aylin ÖNER'e hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım."

Hamza ÖNER

Eylül, 2021

ÖZET

SOSYAL MEDYANIN FUTBOL TARAFTARLARI ÜZERİNDEKİ ŞİDDET VE FANATİZME ETKİSİ

Hamza ÖNER

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Necati CERRAHOĞLU

10/09/2021,47

Sosyal medyanın futbol taraftarları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmanın evrenini sosyal medya kullanıcısı olan futbol taraftarları oluşturmaktadır. Örneklemi ise nitel veriler için Ocak-Mayıs 2021 aylarında evren içerisinden rastgele örnekleme ile seçilen futbol konusunda yapılan yorumlar ve nicel veriler için kolayda örnekleme ile seçilen, bir futbol taraftarı olarak Türkiye Süper Ligi futbol maçlarını takip eden toplam 165 gönüllü futbol taraftarı oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci aşamasında 165 katılımcıya “Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği” ile Deniz ve Ünal (2019) tarafından geliştirilen “Sosyal Medya Kullanımı Ölçeği” online olarak gönüllü futbol taraftarlarına uygulanmıştır. İkinci aşamada ise futbol taraftarlarının sosyal medya platformu olan Twitter’da yaptıkları yorumlar toplanmış ve söylem analizi ile analiz edilmiştir. Demografik verilerin incelenmesinde yüzde frekans yöntemi, ikili karşılaştırmalarda bağımsız gruplar için t testi gruplar arası karşılaştırmada tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve karşılıklı ilişkiyi incelemeye ise basit doğrusal korelasyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar $p<0,05$ düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Taraftar, Sosyal Medya, Fanatizm.

ABSTRACT

THE EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON VIOLENCE AND FANATISM ON FOOTBALL FANS

Hamza ÖNER

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Physical Education and Sports Master's Thesis

Advisor: Doç. Dr. Necati CERRAHOĞLU

10/09/2021,47

The universe of this research, which was conducted to examine the positive and negative effects of social media on football fans, consists of football fans who are social media users. The sample, on the other hand, consists of a total of 165 volunteer football fans who follow the Turkish Super League football matches as a football supporter, who are selected by random sampling from the universe in January-May 2021 for qualitative data, and selected by convenience sampling for quantitative data.

Data collection within the scope of the study was carried out in two stages. In the first stage, the "Football Fan Fanaticism Scale" and the "Social Media Usage Scale" developed by Deniz and Ünal (2019) were applied online to 165 participants. In the second stage, the comments made by football fans on Twitter, the social media platform, were collected and analyzed with discourse analysis. The main purpose of discourse analysis is to reach concepts and relationships that can explain the collected data. At this stage, data based on fan discourses were collected and their contents were analyzed through thematic coding. SPSS.20 statistical program was used in the analysis of the quantitative data collected in the study. Percentage frequency method was used to analyze demographic data, t-test for independent groups in pairwise comparisons, one-way analysis of variance (ANOVA) for intergroup comparison, and simple linear correlation analysis to examine reciprocal relationships. The results were considered significant at the $p<0.05$ level.

Keywords: Football, Fans, Social Media, Fanaticism.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JURİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR VE SİMGELER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Sosyal Medya.....	6
2.1.1. İnternet Kavramı	6
2.1.2. Sosyal Medya Kavramı.....	7
2.1.3. Sosyal Medyanın Gelişim Süreci.....	9
2.1.4. Sosyal Medya Araçları	11
2.2. Futbol.....	12
2.2.1. Spor Tarihi	12
2.2.2. Futbol Tarihi	14

2.2.3. Türk Futbol Tarihi	15
2.2.4. Taraftarlık ve İdeoloji	17
2.2.5. Türkiye’de Futbol Taraftarlığı	18
2.3. Şiddet	19
2.3.1 Şiddet ve Saldırganlık Kavramı	19
2.3.2. Şiddet Spor ve Taraftarlık	21
2.3.3. Futbolda Şiddet	21
2.3.4. Türk Futbolunda Şiddet	22
2.4. Fanatizm ve Holiganizm	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METADOLJİSİ/MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Türü	29
3.2. Evren-Örneklem	29
3.3. Verilerin Toplanması	29
3.4. Veri Toplama Araçları	29
3.5. Verilerin Analizi	30

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Bulgular	31
4.2. Futbol Taraftarı, Sosyal Medya ve Fanatizm	31
4.3. Sosyal Medyada Fanatizm	37
4.4. Küfür	37
4.5. Nefret	38
4.6. Bağlılık	39

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA/ SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Tartışma	41
5.2. Sonuç	45
5.3. Öneriler	46

KAYNAKÇA	47
EKLER	I
EK 1. FUTBOL TARAFTARI FANATİKLİK ÖLÇEĞİ (FTFÖ).....	I
EK 2. SOSYAL MEDYA KULLANIMI ÖLÇEĞİ (SMKÖ)	III

KISALTMALAR VE SİMGELER

FTFÖ	Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği
SMKÖ	Sosyal Medya Kullanımı Ölçeği

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1.	Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin veriler.....	31
Tablo 2.	Cinsiyete göre SMKÖ ve FTFÖ puanlarının karşılaştırılması	32
Tablo 3.	Eğitim durumuna göre SMKÖ ve FTFÖ puanlarının karşılaştırılması	33
Tablo 4.	Meslek durumuna göre SMKÖ ve FTFÖ puanlarının karşılaştırılması ...	34
Tablo 5.	Aylık gelire göre SMKÖ ve FTFÖ puanlarının karşılaştırılması	35
Tablo 6.	Katılımcıların SMKÖ ve FTFÖ puanlarının ilişkisi.....	35
Tablo 7.	Farklı değişkenlere göre katılımcıların SMKÖ ve FTFÖ puanlarının ilişkisi.....	36

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bilindiği üzere dünyada en fazla konuşulan konulardan biri şiddettir. Bu konu toplumun her alanında karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kadına yönelik şiddet, okullarda eğitim gören küçük çocuklara yönelik şiddet, iş yerlerinde üstlerin çalışanlara yaptığı psikolojik, yazılı ve sözlü şiddet en sık karşılaşılan şiddet türleridir. Her hafta televizyonlarda, dizilerde gördüğümüz sürekli çıkan silahlı çatışmalar, uzun saatler izlenen evlilik programlarında bilinçli yapılan tahrikler, ağaların olduğu dizilerde kadınlara köle gibi davranıp dayak atılması, futbol programlarında yapılan tartışmalar ve kapatılmaya çalışan küfürler, parti başkanlarının toplumu ayrıştıran mesajları ülkemizdeki şiddet kültürünü beslemekte ve giderek bu durum alışılmış hale getirmektedir. Bu gibi örnekler genel kültürün başka bir yönünü yansıtmaktadır. Ülkemiz vatandaşlarının en büyük toplumsal problemlerinden biri şiddettir. Şiddet hayatımızın hemen hemen her yerindedir. Şiddet olmayan bir alan bulmak yok denilebilecek kadar azdır (Zelyurt, 2011).

Şiddet olaylarının Türk toplumunda diğer toplumlara kıyasla çok daha fazla kabul gördüğünü söyleyebiliriz. Sporda yapılan şiddetin diğer sosyal şiddetlerle de arasındaki bağ göz ardı edilemez. Dolayısıyla sorununun giderilmesi ile ilgili gerekli sosyal politikalar oluşmamaktadır (Çağlayan, 2003).

Futbol izlemeye yönelik bir spor olması ve toplumu peşinden sürüklemesi özelliği ile diğer sporlarla farklılık yaratmaktadır. Psikolojik yönden bakılırsa, izleyicilerin normal yaşamları dışına çıkarak başka kişiliklere bürünüp bu faaliyetlere dahil olduğu fark edilmektedir. Futbol maçları, kalabalıkta insanların kendini kaybettiği, bilinçli veya bilinçsiz yapılan olayların olduğu bir yer olmaktadır (Karagözoğlu ve Ay 1999).

Ülkemizde futboldaki şiddetin geçmişine bakıldığında çok fazla veri olmadığı için çok fazla aydınlık olduğu söylenememektedir. Fişek' in spor geçmişi hakkında söylediğini seyirci şiddetine uyarlısak, “belgelere değil belleklere dayalıdır” (Kayaoğlu 2000). Kozanoğlu (1990)' nun söylediklerine göre: 1900'li senelerin ilk on yıllarında futbolda yapılan kavgalarında asıl fitilleyiciler oyunu oynayandır ve futbolda her gün farklı kavgalara ve duyulmamış küfürler duyulmaktadır. 1950 yıllarından sonra profesyonellik ortaya çıkınca, statların ortamının değiştiği, gerilimin yükseldiği ve futbolla alakalı olayların artmaya başladığı söylenmektedir. Yıllar içerisinde de yaşanan olayların eski yumruklu

kavgaları arattığı görülmektedir. Bilindiği üzere, 1967'deki Kayseri-Sivas maçında 40 ölü ve 600 yaralı ile Türkiye ülkemizdeki futbol tarihinin en üzücü durumudur. Bu dönemlerde stadyumlar, 2. ve 3. ligde de çok fazla kavgaya tanıklık etmiştir. Kozanoğlu, futbol kavgalarını ikiye ayırır: Özel kavga takımlarının ortaya çıkardığı ve ortama ayak uydurmak için bazı taraftarların çıkarttıkları olaylar.

Futbolda şiddetle çıkan başlıca bir değişiklik ise, sevinçlerin silahla gösterilmesi ve kundaktaki bebeklere kadar varan ölümler (Doğan 1999).

Fanatizm, siyaset, spor gibi pek çok alanda görülen bir davranıştır. Davranış olarak fanatizmin örnekleri sıkça görülse ve fanatizm kavramı çok kullanılan bir kavram olsa da fanatizm, üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanımı yoktur (Paksoy, 2014). Fanatik; stadyuma kulübünün bayrağına sarılmış bir şekilde gelir, yüzü tuttuğu takımın renkleri ile boyalıdır. Ses getiren, kırıncı ve gürültü yapıcı eşyalarla yüklüdür. Asla yalnız değildir, mutlaka yanında taraftar arkadaşları vardır. Fanatik taraftar takımının kazanmasından çok rakip takımın yenilgisinden zevk duyar. Sahip olunan veya sahip olmaya çalışılan farklı amaçları olan görüşlere, fikir ve ideolojilere aşırı şekilde bağlı olmanın sonucu ortaya gelen fanatizmin, kişinin, ruhsal ve bedensel bütünlüğüne zarar verici şiddet hareketlerine dönüşmesi durumunun altında insana ve insanın içinde bulunduğu ortama ilişkin etkenler belirleyici olmaktadır (Ayan, 2006).

Günümüzdeki anlamıyla yeni medya birçok toplumsal kavramı değiştirmiştir. Söz konusu gelişmelerden çokça etkilenen mesleklerden bir tanesi de gazeteciliktir. (Göregenli, 2013) “Yeni medya; web 2.0, akıllı cihazlar, PDA’ler, dijital oyunlar ve yeni iletişim araçlarından oluşmaktadır. Web 2.0, ‘paylaşım’ adı altında toplanabilen internet uygulamaları olarak özetlenebilmektedir.” (Çomu ve Binark, 2013) Yeni medya gazeteciliği ise çok büyük bir haber toplama ve yayma alanıdır. Farklı üyelerin katıldığı çevrimiçi (online) bir alandır.” (Erdoğan, 2013)

Sosyal medya üreticiler çoğunlukla kullanıcılardan oluşmaktadır ve geleneksel medyaya göre daha avantajlı durumdadır. Sosyal medyada farklı ve uç görüşlerden, normal bir insanın bakış ve fikirlerine veya farklı yorumlara rastlamak mümkündür. Ayrıca sosyal medya tarafından gösterilen egemen ideolojiyi de görmek mümkündür. Sosyal medya, nefretin ve bu gibi söylemlerin başladığı bir alan değildir. Nefret söylemleri toplum tarafından sosyal, kültürel ve siyasi yapısı, tarihi, gelenek ve görenekleri içinde üretilir. Bu

anlamda Web 2.0'ın sağladığı katkı ise var olan söylemin yaygınlaşmasına olanak sağlayan yeni mecralar çıkarması ve gün geçtikçe gelişen teknolojisiyle yaratmaya devam etmesidir.

Sosyal medyada paylaşılan şeyleri bireyler kişiselleştirebilir. Belki de en tehlikeli husus budur. İnsanlar bir gruba aidiyetini göstermek için kendini başka birini ötekileştirmesi gerektiğini hisseder. Daha sonra nefretle söylenen sözler alışılmış hale gelir ve doğal karşılanır (Vardal, 2015).

Geleneksel medyada gördüğümüz bir olayı kısa bir süre sonra Facebook'ta görebiliriz. Üyeler tarafından gruplar açılır ve farklı görüşteki insanlar büyük bir coşkuyla tartışır (Toprak, Yıldırım vd., 2009)

Dirini (2010), dört internet portalı üzerinde katılım olmaksızın sadece gözlemle bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya göre; yorumlar fikir beyanından ziyade taraflı ve hakaret içeren tarzda yazılmaktadır. Yorumlar daha çok etnik olaylar ile ilgili yapılmıştır ve nefret söylemi oldukça yaygındır (Ortalama %80). Haberin içeriğinden uzaklaşıp farklı bir kutuplaşma yaşanmıştır (Dirini, 2010). Dolayısıyla yeni medyanın nefret söyleminin yaygınlaşmasında olumsuz bir katkı sağladığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda bununla mücadelenin de en etkili aracı olabilecek kapasiteye de sahiptir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; sosyal medyanın futbol taraftarları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin araştırılmasıdır.

Futbolda fanatizm ve sosyal medya etkisi isimli yapılan bu araştırmanın hipotezleri şu şekilde sıralanmaktadır;

- Sosyal medya futbol taraftarlarında saldırganlığı etkiler.
- Taraftar gruplarının sosyal medya hesaplarındaki paylaşımlar fanatizmi etkiler.
- Sosyal medya ile fanatizm arasında ilişki vardır.
- Futbol takımlarının sosyal medya hesaplarının paylaşımları ile fanatizm arasında ilişki vardır.
- Fanatizm şiddeti tetikler.
- Sosyal medya farklı takım taraftarlarının birbirini ötekileştirmesine sebep olur.

- Sosyal medya farklı takım taraftarlarını birbirine yakınlaştırır.
- Sosyal medya futbolda duyarlılığı artırır.
- Futbol takımlarının sosyal medya hesaplarının paylaşımları ile taraftarların hoşgörüsü arasında ilişki vardır.
- Futbol maçları sonrasında sosyal medyadan açılan hastaglar futbol taraftarları arasında ayrımcılığa sebep olur.
- Futbol maçları sonrasında sosyal medyadan açılan hastaglar taraftarların duyarlılığını artırır.
- Futbolcuların sosyal medya üzerinden yaptığı paylaşımlar fanatizmi tetikler.
- Futbolcuların sosyal medya üzerinden yaptığı paylaşımlar taraftar gruplarını şiddetten uzaklaştırır.
- Şiddet ve saldırganlık, fanatizmin getirisiidir.
- Fanatizm, şiddet ve saldırganlıktan uzaklaştırır.
- Yeni medya futbolu ayrıştırıcı bir güç haline getirir.
- Yeni medya futbolun birleştirici yönlerini ön plana çıkarır.
- Sosyal medya taraftarlar arasında iletişimi sağlar ve Fanatizmi kuvvetlendirir.
- Sosyal medya üzerinden gerçek olmayan kimliklere bürünen kişiler söylemleri ile taraftarlar arasında şiddeti tetiklerler.
- Sosyal medya, bütün takım ve taraftarları bir çatı altında toplayabilen tek güçtür.

1.2. Araştırmanın Önemi

Kullanım sıklığı konusunda son yıllarda artış gösteren sosyal medya, yaşadığımız toplum içerisinde iletişim kaynaklarının temelini oluşturmaktadır. İnsanlar, spor ve diğer sosyal alanlarda duygu ve düşüncelerini ifade etme, günlük haber alma gibi ihtiyaçlarını bu network üzerinden sağlamaktadırlar.

Futbol taraftarları üzerinde sosyal medyanın etkisi ve sosyal medyanın neden olduğu sorunlar alanında yapılan çalışmaların az olması ve sosyal medyanın insanlar üzerindeki etkisinin günden güne artması, yapılan bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu alışma Ocak-Mayıs 2021 yılında sosyal medya platformu Twitter’da futbol ile ilgili yapılan yorumlarla, Çanakkale İlinde ikamet eden, bir futbol takımı taraftarı olan ve Türkiye Süper Ligi futbol müsabakalarını takip eden katılımcılarla sınırlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Sosyal Medya

2.1.1. İnternet Kavramı

Teknolojinin yaşamımıza getirmiş olduğu en büyük yeniliklerden birisinin internet olduğu düşünülmektedir. 90'lı yıllarda internet kullanımı kişilerin isteğine bağlı olarak gerçekleşirken günümüzde internet kullanımı zorunluluk halini almaya başlamaktadır. Gündelik yaşamda yaşlısı genci, zengini fakiri bütün sosyoekonomik seviyede bulunan bireyler, farklı nedenlerle sıklıkla internet kullanımına ihtiyaç duymaktadır. İnternet aracılığıyla birçok bilgiye ulaşılabilmekte, dünyanın diğer ucundaki bir kişiyle yan yanaymış gibi görüşülebilmektedir. Bununla birlikte gelişimsel süreçte birey için zararlı olabilecek bilgilere de ulaşılmakta, dünyanın öbür ucundaki felaketler de yakınlardaymış gibi hissedilmektedir. Dünya gittikçe daha küçük bir yer haline gelmekte ve mesafelere bakılmaksızın toplumların birbirlerinden etkilenmesi de daha fazla kolaylaşmaktadır. Ortaya çıkmakta olan yenilikler yaşamları değiştirerek farklı boyutlar kazandırmaktadır. İnternet; kullanımı kolay, masrafsız, hızlı ve popüler bir eğlence ve iletişim aracı olarak kullanıcılarına hizmet etmektedir (Ök, 2013). Her geçen gün internet, bilgileri edinmek ve çoğaltmak için daha sık kullanılmaya devam etmektedir. Edinilen bilgilerin yüzde yüz kesinliği olmamasına rağmen kullanım kolaylığı nedeniyle tercih edilmekte olması ile bilgileri daha fazla kişiye ulaştırmak için 27 kullanışlı bir yöntem olması dolayısıyla, internet kullanımının olumlu taraflarının olumsuz taraflarının önüne geçtiği düşünülmektedir (Karaman ve Kurtoglu, 2009). İnternetin keşfi üzerine yapılan ilk çalışmalar 1969 yılında Amerika Birleşik Devleti Savunma Bakanlığı'nın kurmuş olduğu ARPANET ile başlamıştır. ARPANET, ABD'de bulunan farklı üniversite ve eğitim kuruluşlarının bilgisayarlarını da bünyesine alarak büyümüştür. 1972 yılında elektronik posta hizmeti, 1973 yılında internet üzerinden dosya transferi gerçekleştirilmiştir. 1974 yılında Ethernet yerel alan ağı protokolü olarak Harvard Üniversitesi'nde eğitim gören bir öğrenci tarafından ortaya konulmuş ve reddedilmiştir. Daha sonra bazı özellikler eklendiğinde üniversite tarafından onaylanmıştır. 1983 yılından itibaren TCP/IP protokolünde kullanılmıştır. Bu sayede çok fazla sayıda uzak alanlardan bağlantı kurma, elektronik posta ve dosya transferi uygulaması kullanılmaya başlanmıştır. 1989 yılında internet halka açık hale gelmiş, 1991 yılında ise ticari alanda gelişim göstermiştir (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı).

İnternetin, toplum tarafından hızlı bir şekilde benimsenen ve kullanılmaya devam eden bir iletişim aracı olarak görülmesinin nedenleri olarak; en başta haberleşme, eğitim, eğlence, bilgiye ulaşım gibi çok yönlü etkileşimi sağlayabilmesi yer almaktadır. Artık, internet aracılığıyla gazete okunabilmekte, televizyon izlenebilmekte, bankacılık işlemleri yapılabilmekte ve sosyal ağlarda paylaşım yapılabilmektedir (Ök, 2013). Değişim ve gelişimin getirdikleri, internetin amacını aşan kullanımına neden olmaktadır (Yalçın, 2015). İnternetin insanları, kurumları ve yaşamları değiştiriyor olması onun dönüştürme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir (Karaman ve Kurtoglu, 2009). İnternetin ortaya çıkmış olmasının temel nedeninin, bilgi paylaşımını kolaylaştırmak ve iletişimi arttırmak olmasına karşın hızla yaygınlaşıyor olması patolojik internet kullanımına ve bağımlılık olarak gelişmesine yol açmaya başlamaktadır (Arısoy, 2009). İnternet kullanımının yaygın bir hale gelmesi; sosyal yaşamı zayıflatmaya, yüz yüze iletişimi azaltmaya, insanların birbirinden uzaklaşmasına, kullanıcının bağımlı bir hale gelmesine ve zaman kaybının gündelik işleri aksatacak düzeye ulaşmasına neden olmaya başlamaktadır (Yalçın, 2015).

2.1.2. Sosyal Medya Kavramı

Teknoloji son zamanlarda hızlı bir biçimde gelişmeye başlamıştır. Bu gelişmeler ile birlikte hayatımızda yeni alanlar var olmaya başlamıştır. Bu alanlar arasında hayatımızda büyük bir yere sahip olmaya başlayan en önemli gelişme ve yenilik kuşkusuz internettir ve hayatımıza her geçen gün daha da fazla dahil olmaya başlamıştır.

Sosyal medya da aynı şekilde hayatımızın her anında karşımıza çıkar. Bunun nedenleri arasında en önemli unsur internet kullanımının kolaylaştırılmasıdır. Böylece yediden yetmiş her birey sosyal medyayı hayatında önemli bir yere koymuştur.

Sosyal medyanın meydana gelişi 1979 yılında Jim Ellis ve Tom Truscott'un Duke Üniversitesi'ndeki çalışmalarına kadar götürülebilir. Burada, tüm dünyada kullanılan bir tartışma platformu olan ve kamu mesajlarını internet kullanıcılarına aktarmayı sağlayan Usanet ortaya çıkarılmıştır. Daha sonraki gelişmeler Bruce ve Susan Abelson tarafından ortaya çıkarılan çevrimiçi günlük yazılardan oluşan açık günlük uygulamasının kurulmasıdır. Yine 1979 yılında Ward Christensen ve Randy Suess tarafınca BBS adında yazılım kurulmuştur. Bu yazılımın, arkadaşları arasında bilgi paylaşımı ve birlikte irtibat

halinde olmayı sağladığı için ilk sosyal medya platformu olma niteliği kazandığı görülmektedir (Kara, 2013).

Yeni medyanın gelişmesi ve ilerlemesi Web 2.0'ın ortaya çıkmasıyla olmuştur. Gerçekleşen bu yenilikte mekân kısıtlamasının ortadan kalkması, bilgi transferi ve iletişimin var olduğu en geniş sosyal ortam olmasıdır. Yeni medya aynı zamanda plansız bir şekilde yürütülen eğitim ortamı olarak da görülmektedir (Sarıçam, 2015).

Teknolojide gerçekleşen gelişmeler, internete ulaşımın kolaylaşmasına ve yaygınlaşmasına yol açmaktadır. İnternetin gün geçtikçe her an ulaşılabilir bir duruma gelmesiyle birlikte, toplumsal düzeyde daha önemli bir yere gelmeye başlamaktadır (Ökte, 2014). İnternetin zamanla gelişim göstermesiyle ortaya çıkan sosyal ağlar, bilginin üretilmesi, paylaşılması ve tüketilmesine de destek olmaktadır. Kullanıcılar bu ortamlarda zaman geçirirken bilgi paylaşımına maruz kalarak çeşitli şeyler öğrenmektedir. Kullanıcı bu platformlarda bilinçli bir şekilde öğrenme sürecine girmese bile gözlem ve merak yoluyla doğal olarak gerçekleşen öğrenmeler ortaya çıkmaktadır (Sarıçam, 2015).

Son yıllarda dünyada yaşanmakta olan gelişmelerin takip edilmesiyle birlikte Türkiye'de internet kullanımı artmaktadır. Bu artış üzerinde sosyal medya ortamları ve araçlarının etkili olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak, internet kullanımının gündelik yaşam içerisinde sıklıkla yer almasıyla birlikte sosyal medya kullanımının da zamanla sıklaşmaya başlaması gösterilmektedir (Ökte, 2014).

2019 Türkiye istatistik verilerine göre 82,4 milyon nüfusa sahip olan Türkiye'de 59,36 milyon interneti aktif kullanan, 52 milyon aktif yeni medya kullanan, 44 milyon mobil yeni medya kullanan bulunmaktadır. Bir önceki yıla göre internet kullanıcılarında 5 milyon artış, sosyal medya kullanıcılarında 2 milyon artış; mobil sosyal medya kullanıcılarında ise eşitlik olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yine aynı araştırma verilerine göre insanlar günde ortalama 7 saat 15 dakikasını internet ortamında geçirmektedir. Bu sürenin 2 saat 46 dakikasını ise sosyal medya ortamında geçirmektedir (Kemp, 2019).

Sosyal medyanın günümüzdeki haline gelmesinde farklı gelişmeler etkili olmuştur. Kaplan ve Haenlein (2010)'e göre, sosyal medyanın günümüzdeki oluşumunda Web 2.0'nin ideolojik temelleri ve internet tabanlı uygulamaların büyük etkisi bulunmaktadır. Özellikle İnternet üzerinde devrimsel bir gelişme olarak görülen Web 2.0 kullanıcıyı pasiflikten aktifliğe sürüklemiştir. Web 2.0 öncesi internet kullanıcıları hazır bulunan sitelerden

faaydalanmaktayken, Web 2.0 sonrası yaşanan teknik gelişmelerle birlikte kullanıcılar daha aktif bir rol oynayarak sitelerin kişisel yaşama katılmasına olanak sağladığı görülmüştür.

Bir başka gelişme ise, kullanıcıların da içeriğe katkıda bulunduğu sitelerin ortaya çıkmasıdır. Bu siteler, kullanıcıların etkileşimi ve iş birliği ile birlikte şekillenmektedir. Sosyal paylaşım siteleri ve bloglar örnek olarak gösterilebilir (Kaplan ve Haenlein, 2010). Sosyal medya kullanımının iletişim becerileri üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmada, sosyal medya kullanımı ile ilişkilendirilen duygusal bağlantı ve sosyal bütünleşmenin davranışsal, duygusal ve genel iletişim becerileri üzerinde 30 olumlu bir etkisi olduğu sonucuna erişilmiştir. Aynı araştırmada, 11 saat ve üzerinde sosyal medya kullananların, diğerlerine göre iletişim becerilerinde daha iyi oldukları tespit edilmiştir ( akmak ve Müezzin, 2018).

2.1.3.  o yal Medyanın  elişim   reci

Kabul gördüğü bilinen ilk yeni medya aracı Lovegety'dir (Japonya). Farklı iki bilgiyi değiştirmek Lovegety'i kullanarak mümkündü. Bunlar; cihazı kullanan kişiye dair bilgiler düzenlemeye imkân sunma ile birlikte sosyal etkileşime geçerken her bir bireye tek görünüm sunmasıydı. Değiştirilen kimlik ve bilgi çok sadedir. Fakat bu sayede kişiler farklı insanlarla işetişime geçme imkanına sahip olabiliyordu. Yine en önemli özelliklerinden birisi ise kişisel cep telefonu ve rehber listesinde kayıtlı kişileri farklı kurum veya kişilere sızdırmaması ile sağladığı güvendi (Humphreys, 2013). İlk  ıkan Sosyal Medya araçlarında bile kullanıcılara farklı bir kimlik oluşturma fikri ile yola çıkılmıştır. Bu fikir; insanları sosyal medya kullanmaya yöneltmekle birlikte, farklı sosyal medya araçlarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur. "SixDegress.com", insanlara profil oluşturma imkanı veren ilk sosyal medya araçlarından biri olduğu söylenebilir. 1998 yılında kullanıcılarına sunduğu liste yapma ve listedeki kişilerle iletişime geçme imkanı bu alandaki önemli gelişmelerden birisidir. AIM ve ICQ de bu dönemdeki farklı iletişim ağlarından bazılarıydı. Burada aynı listede olan kullanıcılara birbirini görme imkanı sunulmaktaydı ama listenin dışarıdaki bir kullanıcı bu listelere erişemez ve göremezdi. "Classmates.com" diğerlerinden daha önce tasarlanmış bir sosyal ağ olmasına rağmen, kullanıcılarına arkadaş edinme ve profil oluşturma imkanı sağlamıyordu. Kullanıcılar bu ağı sadece diğer listelerle etkileşime geçme amacı ile kullanıyorlardı. Bu  zellikleri bir arada kullanma imkanı sağlayan ilk sosyal ağ "SixDegress.com" olmuştur (Boyd ve Ellison, 2007). "SixDegress.com" ve "Classmates.com" sitelerinin yazılış hikayesinin Facebook'la benzer olduğu söylenebilir

fakat sosyal alanların toplumdaki geniş kitleler tarafından kullanımını Facebook ile başarı elde ettiğini söylemek mümkündür. Bilim dalı haline gelmiş olan sosyal medya ile ilgili yapılan çalışmalar özellikle günümüzde artmış durumdadır. 2000’li yıllarda popüler olma yolunda ilk adımlar atılmaya başlanmıştır.

Sonraki yıllarda bu alanla ilgili çok sayıda çalışma yapılması sosyal medyanın bir zemine oturmasına yardımcı olmuştur. “Web of Science” a paylaştığı verilere göre sosyal medya ile alakalı 19.000 adet akademik çalışma yapıldığı saptanmıştır. (Gruzd vd., 2017). Sunulan her çalışma nedeniyle bu alanın bilimsel bir zeminde çalışılması gerektiği mesajını da vermektedir. Sosyal medyanın medya olarak 'görünür' kılınması için yapılan çalışmaların yanı sıra daha nitelikli ve kapsayıcı araştırmaların hazırlanması ve bu alanın bir teori üzerine inşa edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu arada iletişim teorilerine baktığımızda bu teorilerin bile psikoloji, işletme ve sosyoloji çekirdekleri olduğu biliniyor ve bu alanın yorumlanmaya, yani temellendirilmeye çalışıldığını görüyoruz. Sosyal medyaya özel teoriler üreterek ve kendine özgü teorilerle ilerlemenin kesin bir yolu olacağı öngörülmektedir. En azından bu çalışmaların üretilmesi, alanın daha sağlıklı ve istikrarlı ilerlemesine katkı sağlayacaktır. Sosyal ağ, internet keşfinin içerdiği bir kavram değildir. Aksine insanların var olduğu ve iletişim kurduğu andan itibaren kullanılır. Çünkü bireyler çeşitli sosyal ağlar kurarak iletişim faaliyetlerini başlatmaktadır. Bu ağlar; Yakın ilişkileri, fikirleri, hayati faaliyetleri ve günlük konuşmaları (merhaba, nasılsın vb.) içerikler barındırır. (Coyle ve Vaughn, 2008).

Sosyal medya aynı zamanda geleneksel yüz yüze iletişimin ağ üzerindeki tezahürüdür. Fark, teknolojik altyapı ve internete erişimde ve bu iletişim sürecinin yürütülmesinde yatmaktadır (Sajithra ve Patil, 2013). Sosyal medyanın iletişimsel boyutunun teknolojik indeks ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Aslında ağa bağlı bireyler sadece bu iletişim eylemine katılabilirler. Sosyal medya ifadesinde medya kavramının geçişinin yanı sıra gelişimini ve kitlelere yayılmasını açıklayan dört medya tezini de içermektedir. Bu dört fikre göre; Sosyal medyanın diğer medya araçlarındaki formlarla benzerlikleri olsa da hızla geniş bir alana yayılması ve bireyleri etkilemesi onu diğer formlardan farklı kılmaktadır. Bu tezler;

- Ofset: Yeni ortam eskisinin yerini alır.
- İşlevsel eşdeğerlik: Yeni medya, eskiye hakimdir.
- Tamamlayıcılık: en son medya öncekini tamamlar.
- Niş teorisi: yeni medya, eski medya konusunda uzmanlaşmıştır (McIntyre, 2014).

2.1.4. Sosyal Medya Araçları

Sosyal medya gerçek dünyanın sanal ortamda yaşanmasına imkân vermektedir (Atalay, 2014). Sanal paylaşıma ve çoklu kullanıma açık olması, sürekli güncellenebilmesi gibi olanakların bulunması sebebiyle güçlü bir şekilde geleneksel medyanın karşısına çıkmıştır (İli, 2013). Her geçen gün kendisini güncellemesi nedeniyle yeniliğe açık olan gençler tarafından tercih edilmektedir. Bu gençler bazı ihtiyaçlarını sosyal medya aracılığıyla karşılamaya başlamaktadır (Atalay, 2014).

Hayatını anlatmak, anı kalıcı duruma getirme isteği ya da başkaları tarafından görülmenin heyecanı yeni medyayı eğlenceli ve bir o kadar da vazgeçilmez bir konuma sokmaktadır (Atalay, 2014). Yeni medya araçları gün geçtikçe alanını ve kullanma biçimini üyelerin istekleri yönünde geliştirerek vazgeçmesi imkânsız durumunu korumaktadır. Örnek olarak; Instagram'a Snapchat'in benzeri olan saniyelik anı yükleme yeniliği eklenmiştir, Twitter'ın 140 karakterlik sınır olması uzatılmış ve paylaşımlar fazlaştırılmıştır. Böylelikle yeni medya uygulamalarının alanları arttırılmıştır. (Çoban, 2019). Öğrencilerde sosyal medyayı kullanma motivasyonları ile sosyal medya kullanım araçları arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada; Instagram, Twitter ve Facebook platformlarının incelenmesi sonucunda, kendini sunuş eyleminin Instagram uygulamasından, sosyal etkileşim ve kendini ifade etme eylemlerinin Twitter uygulamasından ve benlik imajını oluşturma için ise Instagram, Twitter, Facebook uygulamalarından eşit şekilde etkilendiği görülmüştür (Barak, 2018).

Narsizm, ilişkili olma gereksinimi ve yalnızlık faktörleri ile Facebook, Instagram ve Twitter kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada, bu üç faktörün Facebook, Instagram ve Twitter kullanımı ile farklı biçimlerde ilişkili olduğu sonuçlarına varılmıştır. Belirtilen sosyal medya araçlarının kullanım özellikleri ile narsizm genel skoru arasında bir ilişki bulunamazken, narsizm alt boyutları arasında örüntülere ulaşılmıştır (Ethem, 2019). Sosyal medya araçları ve ortamları, oyun oynamak, iletişim kurmak, vakit geçirmek, eğlenmek gibi nedenlerden dolayı birey tarafından sıklıkla tercih edilmektedir (İli, 2013).

Diğer bireylerle ilişki içerisinde olma gereksinimi ve yalnızlık sosyalleşme ile ilgili faktörlerden olduğu için, kültürel içerikli paylaşımlar yapma istediğinin diğerleri tarafından daha rahat kabul edilebilmek ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Ethem, 2019). Sosyal medya ortamları içerisinde bulunmanın ve sosyal medya araçlarını kullanmanın öğrenci

davranışları üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmada, öğrencilerin ve öğretmenlerin, sosyal medyanın öğrenciler üzerindeki istenmeyen davranış, suç ve şiddet olaylarına etkileri ile ilgili görüşleri alınmıştır. Öğrenciler tarafından sosyal medya kullanma amaçları; araştırma yapmak, oyun oynamak, zaman geçirmek, online sohbet etmek, arkadaşlarını ve gündemi takip etmek olarak belirtilmiştir. Öğretmenler tarafından, öğrencilerin sosyal medyayı doğru bir şekilde kullanmalarının; fırsat eşitliğine olanak sağlayacağı, kendi deneyimlerini paylaşımlarına yardımcı olacağı, bilgilere daha kolay bir biçimde erişilebileceği, etkili iletişimi destekleyebileceği gibi olumlu etkileri olabileceği belirtilmiştir. Aynı çalışmada, olumsuz etkiler olarak ise öğrenciyi yalnızlaştırabileceği, olumsuz örneklerden etkilenebileceği, okuldan uzaklaştırabileceği, derslere ayrılacak zamanı kısıtlayabileceği, özel hayatın deşifre edilmesine yol açabileceği, zamanı etkili kullanma konusunda sıkıntılar ortaya çıkarabileceği, arkadaşlarla ilişkileri olumsuz etkileyebileceği, iletişimi azaltabileceği, sinirlilik ve uyku sorunlarına neden olabileceği gibi görüşler belirtilmiştir (İli, 2013).

2.2. Futbol

2.2.1. Spor Tarihi

Spor ve özellikle futbol şiddetinin çözümlenmesi ve engellenebilmesi yolundaki çabaların ilk adımı olarak spor tarihine ve oradan da bugün için tüm sporları gölgesi altında toplayan futbola yönelmek gerektiği kanısındayız. Bu noktadaki sorunsalımız sporun hangi gereksinimlerle ve ne zaman, nerede ortaya çıktığı gibi oldukça karmaşık bir konudur. Bu sorulara cevap aranırken de toplumların kuruluş aşamasındaki insan bedeninin güç üretme özelliği ve “beden kültürü” öne çıkmaktadır. George Orwell’in “Spor, kurşun gürültülerinin iştilmediği savaştır” (BONİFACE, 2007) yargısını, toplumsalın ilk kuruluş aşamalarına geri götürdüğümüzde yaşam gereksinimlerini avcılık ve toplayıcılıkla karşılamak durumunda olan insanların beden gücüne olan gereksinimleriyle karşılaşmaktayız. Bu gereksinim her toplumda kendine özgü bir “beden kültürü” oluşmasına neden olmaktadır. Beden kültürünün değişimini ilk insanlardan itibaren araştırmak spor tarihini göstermenin tek yoludur.

“İnsan bedeni, ‘Ben kimim’ sorusuyla başta felsefe olmak üzere yaşamın her alanında sorunsallaştırılan bir yapıdır. Yabanıl yaşamda insan, kendi bedeniyle doğa koşulları arasında sına – yanılma yoluyla öğrendiği dengeleri kurmaya çalışmış, beden

gücünün ayırdına vardığı ölçüde de bu dengeleri kendi avantajına çevirip doğayı kontrol altına almayı başarmıştır.” (Sert, 1999).

Doğayı kontrol altına alabilmek için bedensel gücün son derece önemli olduğu açıktır. Bu aşamadaki yapılarda bedensel güce erişmenin ya da var olan gücü daha da geliştirmenin biricik yöntemi olarak sporun; bir ırmağı geçmek, dallarında meyvelerin bulunduğu bir ağaca tırmanmak, daha da önemlisi elindeki basit bir savaş aracıyla- bir taş balta, ucu sivriltilmiş ağaçtan bir mızrak ya da bir okla- avlanmak, düşmanlarından ve vahşi hayvanların saldırısından korunmak ya da taşlardan ve ağaç kütüklerinden kendine bir barınak sağlamak için keşfedildiğini öne sürebiliriz. Bundan bir sonraki aşama olan tarım imparatorluklarında ortaya çıkan askeri yapılanmada, savaşçıların söz konusu güce olan gereksinimi daha da belirginleşmekte ve beden gücünün kaynağı olarak algılanan spor yavaş yavaş kurumsallaşmaktadır. Bu nedenle dönemin bütün ordu yapılarında çeşitli spor egzersizlerinin (güreş, koşu vb.) askeri eğitimin temeli haline geldiği söylenebilir (Kayaoğlu, 2004).

Tarım imparatorlukları ordularının uzun bir dönem için ideali; daha güçlü silahlara sahip olmak değil, daha güçlü savaşçılara sahip olmaktır. Bunun yolu da doğal olarak spordan ve spor yöntemlerinin geliştirilmesinden geçmektedir. Günümüz ordularında da “Talimname” adı verilen ve spor yöntemlerini içeren kitaplar spor için en önemli kaynaklar durumundadır. Sporun başlangıcına ilişkin bu düşüncelerin kolayca doğrulanabilir olması nedeniyle, onun, kitlesel amaçlı bir olgu olarak anlaşılması gerektiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Sporun bireysel bir nitelikte de var olması, bireysel sporların ortaya çıkması büyük bir olasılıkla sonraki bir aşamadır. Söz konusu aşamalar spor tarihi açısından ele alındığında:

“Tarihimizde yapılan ilk sporlar kendini savunma ya da başkasına saldırma gibi ölümle sonuçlanabilecek savaşın bedensel hareketlerinden çıkmıştır. İ.Ö. 3000 yıllarında ok atmak, güreş tutmak spor olarak Mısır ve Sümer uygarlıklarında yapılmıyordu. At binme İ.Ö. 4000 yıllarında orta Asya’da Türklerin hayvanı evcilleştirmesine kadar geriye gider. İlk at üstünde erkek heykelinin bulunması ile (İ.Ö. 1400 Anadolu’da) spor dalında da yapıldığı görülmektedir. Demir çağıyla birlikte kitlesel amaçlı takım sporları ortaya çıkmış, daha sonra Yunan site devletlerinin yaşam tarzlarına bağlı olarak beden eğitimin asıl amaçlanan şeyi haline gelmesi takımlarla yarışma sporunun başlamasına sebep olmuştur. Kronolojik

olarak İ.Ö. 766 atletizm- jimnastik, İ.Ö. 704 güreş ve İ.Ö. 686 boks yapıldığı bilinmektedir” (Dürüşken, 1995).

2.2.2. Futbol Tarihi

Sporun kısa tarihçesine, çağdaş dünyadaki spor dallarına ve sporun kitlesel niteliğine ilişkin bu açıklamalardan sonra bu çalışmanın asıl konusu olan futbol’a ve çok zaman futbol ile birlikte anılan şiddet olgusuna dönebiliriz. Futbol oyununun ilk nerede, ne zaman ve kimlerle oynandığı bilinmiyor. Bu konuda farklı düşünceler vardır.

M.Ö. 2500 yılında Çin’de, Orta Asya’daki yaşayan Türkler ile futbol sporuna yakın bir takım sporunun oynandığı biliniyor. Fransızlar bu sporun “la soule” isimli Fransız sporuna benzetildiği ve Normanlar’ın İngiltere’ye taşıdığını söylemektedir. İtalyanlar ise İtalya’dan başka tüm her yere yayıldığını iddia etmektedirler. Günümüzde bütün ülkelerde aynı yasaklara bağlı oynanan “modern futbol” ise; genel kabul edilen bir yargıya göre, ilk kez İngiltere’de meydana gelmiştir. Bunda İngiltere’nin ilk endüstri ülkesi oluşunun büyük payı olduğu düşünülmektedir (Talimciler, 2003).

Örneğin Akay’ a göre futbol; “Endüstri Devrimi” sonucu ortaya çıkan ve yoğun biçimde sömürülen işçi sınıfı için hem bir oyalanma ve eğlence aracı hem de “vahşi kapitalizm”in fabrikalarda çalıştırılacak sağlıklı bedenlere olan ihtiyacını karşılayan bir araç olarak değerlendirilebilir. Ne var ki futbol endüstrileşme süreci boyunca gelişip yaygınlaşarak işçi sınıfı dışındaki toplum kesimlerini de kavrayan bir işlev üstlenmiştir. “21. yüzyıla girdiğimiz çağda enformasyon, eğlence ve gösteri kültürünün en gözde göstergelerinden biri olarak duran kuşkusuz futboldur.” (Akay, 2002).

Sert ise; sporu toplumlardaki güç odaklarıyla ilişkisi içinde ele alıp irdelediği çalışmasında futbolun diğer spor dalları içindeki ayırıcı özelliğini şöyle vurgulamaktadır: “Gücü elinde bulunduranların en verimli hareket alanlarından biri olan, insanlık tarihi kadar eskilere dayanan spor içinde, öyle bir tanesi vardır ki ırk, dil, din, kültür ayrımları ne düzeyde olursa olsun, yüzyıllardır insanların ilgisini çekmiş ve peşinden koşturmuştur. Bu spor futboldur. Futbol sporu haberleşme araçlarının da etkisiyle, dünyanın bütün yerlerinde, milyarlarca kişi için gösterişli bir gelenek edinmiştir. Bu büyük ilgi, sporun her türlü tanımını ve çeşidini bir kenara atan, spor futbol demektir anlayışının oluşmasına dek uzanmaktadır. Futbol oyununun gerek oyunsal yapısı, gerekse kitlelerin ilgisini çeken yaşamın her alanıyla eklemlenebilme niteliğinin oluşturduğu kendine özgü aurası, güç odaklarına beden üzerinde

politikalarını kolayca uygulama olanağı verirken, aynı zeminde ve koşullarda direnişlere olanak sağlaması, onu – spor/futbol- basit bir oyun olmaktan çıkartıp toplumbilimsel bir sorunsala dönüştürüyor.” (Sert, 1999).

Diğer spor dallarıyla karşılaştırıldığında, futbol, kuşkusuz kitlesellik niteliğinin ön plana çıktığı bir spor dalıdır. Futbolun kitlesellik niteliği, bu konuyu çalışmış olanlarca değişik açılardan ele alınmaktadır. Kimilerine göre; oynama şeklinin kolay oluşu, herhangi bir boş alanda –hatta ev içinde bile oynanabilir olması, sürpriz sonuçlara açık olması – kazanan ya da kaybedenin son ana kadar belli olmayışı-, pahalı araç-gereç gerektirmeyişi gibi nedenler futbolu her zaman, her yerde ve herkesçe oynanabilen, herkesçe seyredilebilen bir oyun haline getirmekte ve böylece kolay yoldan kitlesellik niteliği kazanmasına neden olmaktadır.

2.2.3. Türk Futbol Tarihi

Türklerin Orta Asya’dan beri “Tepük” adı altında futbola benzer bir oyun oynadıkları ve bunun önemli bir tarihi kaynak olan Divanü Lügat’it – Türk’de (Atalay, 1940) de yer aldığı bilinmektedir. Bundan da öte futbolun ilk kez Orta Asya’da ortaya çıktığı ve sonra, Çin ve Hindistan’a oradan da Avrupa’ya yayılmış olduğu yönünde, kanıtlanması bugün için oldukça zor iddialar da söz konusudur (Donuk, 2005).

Fakat yakın tarihe baktığımızda, futbolun Osmanlı sarayına yabancı bir oyun olmadığı söylenebilir. Örneğin; Osmanlı padişahlarıyla ilgili rużnamelerde (günlük) “Alay topu oyunu” (Kahraman, 1995) adlı bir oyundan söz ediliyor. Yine de 19.yy. sonlarına gelinceye kadar Türkiye’de yaygın bir futbol yaşamı söz konusu değildir. Modern futbol diye nitelenen günümüz futbolunun toplumumuza girişı ve hızla yaygınlaşması ise 19. yy. sonlarına rastlamaktadır. Orta Asya’da oynanan futbol benzeri oyunun, daha sonra Türklerin İslamlaşma sürecinde değişik dinsel inançların etkisiyle gelişmediğı ve hatta uzun bir tarih dönemi boyunca unutulmuş olduğu söylenebilir. Modern futbolun Türkiye’deki başlangıcıyla ilgili olarak, tüm futbol araştırmacılarının ortaklaşa paylaştıkları görüş; futbolun Osmanlı ülkesinde birinci defa Müslüman olmayanlar ve bölgede yerleşik olan başka vatandaşlar tarafından oynandığı yönündedir. Bu nedenle futbolla bir yabancı oyunu olarak da olsa tanışan ilk Osmanlı kentleri, yabancıların yoğun olarak bulunduğu Selanik ve İzmir’dir (Fişek, 2003).

1877 yılında İzmir’de, 1875 yılında Selanik’te oynandığı görülen futbolun kurumsallaşma sürecinin başlangıcı ise 1894 yılında İzmir’in Bornova semtinde İngilizler tarafından kurulan “Football Club Smyrna”dır (Donuk, 2005). İzmir’de futbolun öncülüğünü yapan bazı gayrimüslim aile gruplarının daha sonra İstanbul’a taşınmalarıyla 1889 da Kadıköy’de La Fontaine ailesinin öncülüğünde “Football Association” adıyla ilk İstanbul takımı kurulmuştur. Bu takım önce İstanbul’daki Rum gençlerinin ve daha sonra da Türklerin katılımıyla, futbolun Osmanlı başkentinde yaygınlaşmasında etkin bir rol oynamıştır. İstanbul’daki ikinci futbol takımı ise Kolejli gençleri tarafından 1889 da kurulan “Black Stockings” (Siyah Çoraplar) takımıdır (Kayaoğlu, 2004). Bu takım içinde ilk kez bir Türk futbol oyuncusu (Fuat Hüsnü Kayacan) “Bobi” takma adıyla yer almıştır. Söz konusu takımlar İstanbul’da çeşitli doğal futbol sahalarında (çayırarda) maç yapmışlardır. Ancak 20. yy. başlarında futbolun kurumsallaşması yolunda ilk adımların atıldığı ve Türkler tarafından kurulan futbol takımlarının yaygınlaştığı söylenebilir.

17 Mayıs 1903 tarihinde “İstanbul Futbol Birliği” ismiyle ülkemizde ilk demokratik spor örgütü kurulmuştur. Bu birlikte Moda, Kadıköy, Elpis, Galatasaray, Fenerbahçe, Strugglers gibi kulüpler bulunmaktadır (Urartu, 1994).

Türkiye’de futbol takımlarından futbol kulüplerine geçiş sürecinde 1905 yılında Galatasaray Kulübü’nün, 1907 yılında Fenerbahçe Kulübü’nün kurulmasının yanı sıra, 1903’te kurulan jimnastik kulübü Beşiktaş da 1910 yılında futbol kulübü yapısına dönüşmüştür. “Üç Büyükler” olarak adlandırılan bu kulüplerin kuruluşuyla hızlı bir kurumsallaşma sürecine giren Türk futbolu 1910 yılında Batı tipi bir örgütlenmeyle “İstanbul Futbol Kulüpleri Ligi”ni oluşturmuştur. 1914 yılında meydana gelen sorunlar nedeniyle İstanbul Futbol Ligi sona ermiş ve yerine Pazar Ligi kurulmuştur. Türk futbol tarihinde yaşanan ilginç olaylardan biri de 1914-15 sezonunda Pazar Ligi’nde Galatasaray’ın, Cuma Ligi’nde Fenerbahçe’nin aynı anda şampiyon olmasıdır. İstanbul şampiyonunu belirlemek için yapılan maçta ise Fenerbahçe Galatasaray’ı yenerek İstanbul şampiyonluğunu elde etmiştir (Donuk, 2005).

Fişek’in konuya ilişkin açıklamalarından İstanbul’da üç büyükler dışında Altınordu, Anadolu, Süleymaniye ve Anadoluhisarı gibi takımların da mevcut olduğu ve futbolun İstanbul’da semt semt yaygınlaştığı görülmektedir (Fişek, 2003).

Türk sporu ve Türk Futbolu için önemli gelişmeler ve yenilemeler 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin faaliyete geçmesiyle olmuştur. İlk spor teşkilatı 1923'te "Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı" kurulmuştur. Daha sonra "Türkiye Futbol Federasyonu" da kurulmuştur. Türkiye Futbol Federasyonu, 1992 yılında kabul edilen 3813 sayılı kanunla özerk yapısına kavuşan ilk özel federasyondur (Donuk, 2005).

21 Mayıs 1923 tarihinde Türkiye FİFA (Uluslararası Futbol Federasyonu Birliği)'ya kayıt olmuş ve 26 Ekim 1923 tarihinde ilk müsabakasını Romanya Takımı ile yapmış ve 2-2 beraber olmuştur. Deplasmanlı lig 1937 yılında İstanbul İzmir ve Ankara takımlarının katılımıyla oynanmaya başlanmıştır (Kayaoğlu, 2004).

Türk milli takımının futbol oyunu 1950'li döneme kadar olumsuzluklarla gelmiştir. 1950 ve 1954 yıllarında ilk kez Dünya Kupası'na gitme hakkı alan Milli Takımımız 1950 senesinde Brezilya'da Dünya Kupası'nı oynaması şartıyla, aradaki uzun mesafe ve Brezilya korkusu yüzünden organizasyona katılamamıştır. Daha sonraki yıllar, tek maçlık zaferlerle ve istikrarsız sonuçlarla 1990'ların başına kadar sürmüştür. 1996'da ilk kez İngiltere'deki Avrupa Futbol Şampiyonası'na katılma başarısı gösteren Türk Milli Takımı, 2000 yılında Şenol Güneş yönetiminde Dünya Kupası'na giderek üçüncü olmuştur. Türk futbolu zamanında kulüpler düzeyindeki tarihi başarı, 1968-69 sezonu UEFA (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği) Kupası'nda yarı finale çıkan Göztepe Spor Kulübü tarafından alınmıştır. 1996 yılından itibaren Fatih Terim yönetimine giren Galatasaray peş peşe Şampiyonlar Ligi'nde oynamış, 1999-2000 sezonunda Şampiyonlar Ligi'nden elenmiş olduğu halde UEFA Kupası'ndaki yolunda hiç yenilmeden şampiyon olmuştur (Donuk, 2005).

2.2.4. Taraftarlık ve İdeoloji

Dünyada bazı futbol takımları toplumsal sınıfların temsilcisi haline gelmiştir. Bu ideolojik temsilcilik bazı takımlar arasında büyük bir rekabete neden olmuştur. Marksizm, Liberalizm ve büyük siyasi doktrinler birer ideolojidir. Örneğin; Lyon'un burjuva kulübü imajı vardır. İşçi geleneğini temsil eden takım Saint-Etienne olarak bilinir. (Boniface 2007).

Fişek (2003) ise; 3 büyük kulübümüzün taraftarlar arasındaki farklılığı vurgulayıp bu düzeyde bir sınıflandırma oluşturmuştur. Beşiktaş'ın yoksul tabakayı temsil ettiğini, Fenerbahçe'nin burjuvaları ve Galatasaray'ı da aristokrasi olarak sembolize etmiştir. "Fenerbahçelilik bir hasret ve bir imrenmedir. Galatasaraylı olmak genel izleyiciden

soyutlanmışlıktır. Galatasaray izleyicisi kavgalara ve karşılıklı tartışmalara çok nadir karışır. Bu devlet yönetmiş bir okuldan çıkan yöneticisiyle kitleye tepeden bakışıdır. Beşiktaşlı olmak güçsüz olanın güç kazanması ve güven kazanma arayışıdır.

Şeref Stadi'nin maviliklere arkasını yaslamış tribünlerinin arkasından geçerken duyduğunuz, tüten dumanını kokusunu duyduğunuz balıkçı teknesi misali, çalışanın, çalışmayanın, Beşiktaş iskelesi ve pazarı vatandaşının bir çatı altında, bir topluluk içinde aradığını şeyi tam olarak bulduğunu görür gibi olursunuz” (Fişek 2003).

2.2.5. Türkiye’de Futbol Taraftarlığı

Acet (2006), yaptığı bir çalışmada izleyicilerin davranışlarına, tepkilerine göre sınıflandırma yapmıştır:

- Mekancılar: Mutlaka her maçta aynı koltukta oturmak isterler.
- Fanatikler: Hiçbir beklentisi olmadan, körü körüne takımına inanıp, güvenirlir.
- Deplasmanlılar: Beş kuruş paraları olmasa bile kollarındaki saati satıp deplasmana giderler.
- Doyumsuzlar: Tuttuğu takımı sürekli eleştiren ve hiç memnun olmazlar.
- Sabırsızlar: Her şeyin hemen, anında sonuçlanmasını isterler.
- Uğura inananlar: Sürekli ipucu arayıp, buldukları ipuçlarını takımını kazanıp kazanmayacağına yorarlar.
- Takımla şahlananlar: Takım oyuncularını maça çıktığında ortalığı tozu dumana katarlar.
- Rasyonel (Akılcı) Seyirciler: Oynanan maçları tamamen tarafsız bir gözle izler ve yorumlarlar.
- Bilmişler: Kendilerini takımın kaptanı olarak görürler. Sürekli teknik yorumlar yapar ve kendi belirledikleri takım kurulursa galibiyet geleceğini vurgularlar.
- Duygusalılar: Tepki vermezler, kavgaya karışmazlar, sporun güzelliklerinin farkındadırlar. Analiz yapabilecek güce sahiptirler.

Atabek (2006); taraftarlığı yorumlarken aşamalara dayalı olarak seyircilerin bağlılık seviyelerine göre, spor izleyiciliği, futbol izleyiciliği, fanatik taraftarlık olarak sınıflandırmalar yapmıştır. Futbolda seyircinin sloganı, hak eden kazansındır. Yani daha iyi oynayan kimse o kazansındır. Fakat Futbol taraftarları bu şekilde düşünmez. Taraftarların istediği tek şey vardır, takımlarının galibiyetidir ve bunun nasıl olduğunun pek te bir önemi

yoktur. Hakem rakip takıma her faulde penaltı desin fakat benim takımına hiçbir koşulda penaltı vermesin derler. Fanatiklerin tam olarak bekledikleri budur.

Türkiye’de futbol takipçileri ve futbol severler farklı şekilde sınıflandırılır. Takıma duyulan sempati, maça gidip gitmeme, takıma bağlılık, izleme amaçları, maça gidiş sıklıkları gibi verilere dayalı olarak 3 sınıfa ayrılır. Bunlar; medya seyirciliği, seyirci ve taraftarlardır. Medya seyirciliği daha çok “müşteri” sıfatına uygundur. Seyirci grubuna dahil olanlar daha çok futbol meraklıları, arkadaşlarıyla maç izleyenler, yaşı ilerlemiş taraftarlardır. Taraftarlar ise statların müdavimleri olup sadece topçu hayranlığı değil ortak bir şeyler oluşturma sürecine katılmanın önemli olduğunu düşünenlerdir. (Hatipoğlu, Aydın 2007).

2.3. Şiddet

2.3.1 Şiddet ve Saldırganlık Kavramı

Şiddet ve saldırganlık durumu çoğunlukla birbiriyle bağdaştırılmaktadır. Şiddet genellikle kişinin kendisine, etrafındaki bir nesneye veya başka bir kişiye yönelik saldırgan davranışının ortaya çıkması olarak yorumlayabiliriz. Şiddet ve saldırganlıkla ilgili çeşitli açıklamalar yapılmıştır.

Şiddet; sinirlenme, öfke, nefret, kin gibi duyguların eyleme dönüştüğü saldırganlık biçimidir. (Köknel 1996).

Çoğunlukla şiddet bir duygunun yoğunluğunu, sert davranışı nitelendirir. Beden gücünü kötüye kullanma, silahlı saldırıları, yakıp yıkmayı ve bunun gibi birçok kötü eylemleri tetiklemektedir. (Köknel 1996).

Saldırganlık çoğunlukla ruhsal bir durum, şiddet ise anlık bir eylemdir. Cüceloğlu’na (1999) göre saldırganlık duygusunu durdurmaya karşılık oluşan bir tutumdur. Bu gibi saldırgan davranışlar ya bu engellenme durumunun ortadan kalkmasına yardımcı olur ya da daha da kötüleştirir.

Devam eden engelleme durumunun yaratmış olduğu gerilimler, birikmiş duygular, geçicide olsa ortadan kaldırılan gibi gözüken saldırgan davranışlarda kendini gösterirler. Saldırganlık, öfke ve aşırı kızgınlık, insanlara ve eşyalara fiziki şiddet kullanma, iftira atma, sözle saldırma veya sadece hücum ve şiddet kullanma hayalleri şekline bürünebilir” (Krech and Crutchfield 1967).

Farklı dallarda yapılan sporlarda, engellenme hissine karşı yapılan saldırganlıkları çok fazla görürüz. Tenis maçlarında uzun süren ralli sırasında bir anlık hata yapan tenisçinin raketini anlık bir öfkeyle kırdığına tanıklık ederiz. Bu durum saldırganlığın rakete uygulanması ve engellenmeye karşı verilen bir cevaptır. Futbol maçlarında kalecinin gol yediğinde çimleri yolması, kaleyi tekmelemesini gözlemleyebiliriz. Hatta saldırgan yapıya sahip bir futbolcunun rakip takımdan bir futbolcuyu sakatlayacak derecede faul yaptığını görebiliriz. Engellenme hissine cevap niteliğinde olan bu saldırganlıklar salt sporcularla sınırlandırılmamaktadır. Futbolda önemli bir maçta, 2 rakibi destekleyen 2 takım taraftarları takımı gol yedikten sonra saldırganlaşabilir. Bu durum karşılıklı küfürleşme, fiziksel şiddetle sonuçlanabilir.

Cüceloğlu (1999), başka bir saldırganlık şekli olarak uyumu bozan saldırganlık olarak sınıflandırmıştır. Aracı bozulan bir bireyin trafiği kilitlemesi, arkada bekleyen araçların devamlı korna çalması sonucu bu durum sözlü ve fizikler şiddete dönüşebilir. Bu uyumu bozucu bir saldırganlık örneğidir. Bazı durumlarda bireyin yaşamın sürdürebilmesi için, toplum yaşamını korunması için belirli ölçüler dahilinde gösterilmesi gereken şiddet ve saldırganlık davranışdır. Bu duruma verebileceğimiz en iyi örneklerden bir tanesi de düşmanın saldırısına uğramış bir ulusun kendisini savunmasıdır (Köknel 1996).

Bu durumu futbol veya başka birtakım sporlarıyla bağdaştıracak olursak savunma oyuncusunun karşı takımdan hücum oyuncusuna devamlı kuralları çiğneyerek fiziksel şiddet uygulayabilir. Bunun sonucunda hücum oyuncusu da fiziksel şiddetle karşılık verirse olumsuz durumu görmezden gelebilir hale getirebilir. Bu da uyum götürücü saldırganlığın örneğidir.

Kişi kendini korumanın dışında, bilinçli bir şekilde saldırganlık eğiliminde bulunabilir. Bu gibi davranışlar daha çok kültürel toplum tarafından aktarılan davranışlardır. Şiddet kültürünün geliştiği ülkelerde kadına şiddet, çocuğa yönelik şiddet oldukça fazladır. Güneydoğu'da günümüze kadar gelmiş olan kan davaları, namus cinayetleri bunlara örnektir ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu gibi davranışlar şiddet ve saldırganlık durumudur. Bu davranışlar çoğunlukla kişiye özgüdür ve iç güdüsel bir davranıştır. Kuşaklar boyu süren saldırgan kültür diyebileceğimiz bir davranış biçimidir ve bu kültürün oluşmasında toplumsal davranışlar önemli bir rol oynar (Köknel 1996).

2.3.2. Şiddet Spor ve Taraftarlık

Saldırganlık durumunun içgüdüsel olduğuna ve doğuştan gelen bir davranış biçimi olduğuna dair farklı eleştiriler yapılmıştır. Daha çok sosyolojik bir yaklaşımda bulunulmuştur. Bu oldu doğuştan gelir dersek, hem karnı tok bir çocuğun önünde duran çikolataya ağız burun kıvrımını açıklayamaz, hem de savaşın anca toplumlar bölündükten sonra başlar gerçeğini yadsımış oluruz (Fişek 2003).

Saldırganlığı ve şiddeti sosyal yönden değerlendirirsek “Toplumsal Sapma” adında değerlendirebiliriz. Toplumsal kuralların ihlal edilmesi durumuna sapma denir. Başka bir deyişle toplumun kararlarını etkileten uyumsuzluğu ifade eder (Bozkurt 2008).

Saldırganlığın neden ve nasıl oluştuğunu toplum koşulları içerisinde aramak gerekir. Spor, toplumun tüm özelliklerini olduğu gibi gösterir. Dışarıya vurulmuş çirkin ve kötü davranışlardan sporu sorumlu tutmak, kendini güzel göstermedi diye cadının aynayı kırması gibidir (Fişek 2003).

Zamanında Romalı’ların ölen kahramanlar için tutsakları dövüştürerek kurban etmeleri sporu bir kan sporu haline çevirmiştir ve spor bir can pazarı olarak gösterilmiştir (Şenel 2008). Roma’da yapılan bu köle dövüşlerini, hayvan dövüşlerini ve Gladyatör Savaşlarını izlemek bir erkeklik göstergesi olarak toplum olarak kabul edilmiştir (Eckardt, 2005).

Toplumun yapısı sosyal şiddet ile bütünleşmektedir. Bazı toplumlar kendi arasında bütünleşmiş, modern toplumlar içinde sıkışmış ve halen belirli bir kişiliğe sahip olmayan kalabalıklardır. Dolayısıyla bu toplumlar şiddete oldukça açıktırlar (Balcıoğlu, 2001).

2.3.3. Futbolda Şiddet

Futbol bir taraftan insanları eğlendirirken, oynanmasından ve seyredilmesinden zevk alınırken, çoğu zaman olağanüstü şiddet olaylarının yaşanmasına da neden olmaktadır. Futbolda yaşanan şiddet olayları tüm dünyada git gide artmaktadır. Konunun önemini vurgulamak açısından, tüm dünyada ve ülkemizde futbolla ilgili olarak yaşanan şiddet olaylarının tarihine baktığımızda, son derece acı veren bir manzarayla karşılaşmaktayız. Futbolda yaşanan en büyük şiddet olayları bazı zamanlarda iki ülkenin maç sonrasında savaşına neden olabilir. Örnek verecek olursak; İngiltere-Arjantin savaşı maç içerisinde gerginliğe sebep olmuştur. 1969 yılında da Honduras-El Salvador maçında yaşanan olaylar sonrasında savaşa neden olmuştur. Maç sonrası çıkan bu savaşta insanlar evlerini,

topraklarını kaybetmiştir. 4000 kişi hayatını kaybetmiş, 12000 kişi yaralanmıştır (Donuk ve Şenduran, 2006).

Doğrudan futbol sahalarında yaşanan kitlesel ölümlere ve şiddet olaylarına gelince, bunlar arasında yurt dışında yaşanan ve facia olarak nitelendirebileceklerimiz şöyle sıralanabilmektedir. Lima’da 1964 yılında yapılan Arjantin-Peru maçında taraftarlar tarafından başlatılan kavgada 500’den fazla insan yaralanmış, 318 kişi hayatını kaybetmiştir. Bir diğer büyük olayda 1971’de İskoçya’da gerçekleşmiştir. Ibrox Park’da oynanan maç sonrası taraftarlar arasında kavga çıkmış ve 66 insan hayatını kaybetmiş, 140 kişi yaralanmıştır. Aynı ölçülerde şiddet içeren bir başka olay: 1985’de yapılan Bradford City – Lincoln City maçında çıkan arbede sonunda 53 kişinin ölmüştür. Aynı yöndeki diğer bir olay 1968 senesinde yaşanan River Plate-Boca Juniors maçında yangın çıkar ve stattaiki endişe sebebiyle 80 kişi hayatını kaybetmiş, 150 kişi yaralanmıştır. Avrupa Şampiyonlar Kupası finalinde Liverpool ve Juventus arasında 29 Mayıs 1985’de Brüksel’de oynanan maç sırasında 39 kişi ezilip can vermiş ve 400 kişi yaralanmıştır. 1982 yılında Sovyetler Birliği’nde bir maç sonrası 340 kişi ezilip ölmüştür. Aynı sene Kolombiya’da yapılan Cali-Amerika maçında çıkan olaylarda 24 kişi ölmüş, 200 kişi çeşitli şekilde yaralanmıştır. Güney Afrika’da 1991 yılında 40 kişi, 1996 yılında Zambia’da 9 kişi, 1992 yılında Bastia’da 17 kişi, 1996 da Guatemala’da 78 kişi, 2000 ve 2001 yılında Güney Afrika’da 55 kişi farklı çeşitli nedenlerden dolayı ölmüşlerdir.⁶³ Öte yandan Batı dünyasında sık sık karşılaşılan futbolla ilgili bu tür şiddet olayları hiç de yeni değildir. Örnek verecek olursak; 12. yy.da İngiltere’de futbol II. Edvard tarafından yasaklanmıştır. Bunun sebebi kentler ve kasabalar içinde inanılmaz bir rekabet ortamı oluşmuştur ve bunun ciddi sonuçlara yol açmaması içindir. Bu yasak 19. yy. başında Kral II. Charles tarafından kaldırılmıştır (Somalı, 1986).

2.3.4. Türk Futbolunda Şiddet

Ülkemizde de diğer ülkelerde yaşanan şiddet olayları gibi üç aşamada gerçekleşir. Bunlar; sahada gerçekleşen olaylar, tribünde gerçekleşen olaylar ve sahada gerçekleşen olaylardır. Bazı zamanlarda takım oyuncularının rakip takımla küfürleştiklerini, kavga ettiklerini görebiliriz. Bazı durumlarda ise bu saldırganlıklarını hakeme yönlendirirler. Sahada çıkan bu kavgadan tribündeki insanlar da etkilenip karşı takip taraftarlarıyla kavga edip olaylara müdahil olurlar. Taraftarlar, tribünden sahaya hücum eder ve hakeme saldırır. Takım oyuncuları da bu gibi saldırılara maruz kalır.

Takımların yenilmesini protesto eden taraftarların bazı zamanlarda stadyum içerisinde yangın çıkardığını, koltukları parçaladığını, maddi zararlar verdiğini görebiliriz. Son zamanlarda statta çıkan bu şiddet olaylarında taraftardan ziyade daha çok stat görevlisi, fedai kimliğine bürünmüş insanlar boy göstermeye başlamıştır. Küme düşme olasılığını yüksek takımların taraftarlar tarafından tehdit edilip, bıçak veya silahla üzerlerinde baskı kurmaya çalıştıklarını görebiliriz (Ünsal, 2005).

Ünsal'ın bu konudaki tespitlerini destekleyen en isabetli ifadeyi, Talimciler'in Karşıyaka taraftarı Aşkın Arıç'la yaptığı görüşmede yakalamak mümkündür: 1990 yılında takımımız ligden düşmesin diye yöneticiler ile anlaşarak futbolcuları dövdük ve takım 7 hafta galip gelerek ligde kaldı. Kimine göre bu yaptığımız barbarlıktı ancak takımın ligde kalması için, bu takımın yalnız olmadığının gösterilmesi gerekiyordu. Biz de bunu yaptık (Talimciler, 2003).

Stadyum dışında yaşanan şiddet olayları genellikle stada giden yollarda ya da stadın çevresindeki halka açık mekânlarda taraftar savaşları şeklinde yaşanmaktadır. Örneğin rakip takım taraftarlarının bilet alıp numaralı tribüne girmelerini önlemek amacıyla geceden tutulan yer kapma nöbetleri haber programlarına konu olan ilginç görüntülere sahne olmaktadır. Tüm bunlara, polis eskortuna rağmen rakip takıma ve taraftarlarına karşı kurulan taşlı sopalı pusuları, bol küfürlü tezahüratları da eklemek gerekmektedir. Özellikle üç büyüklerin aralarında yaptıkları derbi maçları sırasında stadyumdan çok uzak yerlerde bile herhangi bir kahvehanede maç seyreden rakip takım taraftarları da birbirlerini bıçaklayabilmekte, küfürleşip kavga edebilmekte, yaralanıp dövülebilmektedirler. Stadyumların uzağındaki şiddet konusunda bir başka örnek de “kutlama şenlikleri” sırasında zafer çılgınlığı ile silahla havaya ateş etme adetleridir (Ünsal, 2005).

Futbola ilişkin tüm suç istatistik rakamlarının gösterdiği kadarıyla, futbolun kitlesel bir spor dalı olarak örgütlenmesinde, kitlesel felaketler ve her düzeyde şiddet olaylarının yaşanmasında en önemli ve etkin çevre “seyirci çevresidir”. Seyirci çevresi değişik açılardan ele alınabilir. Oyun sırasında bu çevrenin iki farklı kesimden oluştuğu görülmektedir. Bir maç için karşı karşıya gelen iki takımın seyircileri ve yine bir maç için karşı karşıya gelen iki takımın taraftarları; “Seyirci” ve “Taraftar” kavramları batı spor literatüründe karmaşıklığa yol açacak biçimde “Fan” ve “Fanatik” sözcükleriyle de karşılanmaktadır.

Örneğin Guttman’a göre; fan (seyirci) bir spor müsabakasını yapıldığı mekânda veya dizi, film ya da televizyon yoluyla seyreden kişidir. Başka bir deyişle, seyirci bir spor olayına duygusal olarak bağlanmış sıradan bir tüketicidir (Kayaoğlu, 2004).

Guttman, sporu gazete veya dergilerden okuyan kişilerle, sahadan veya televizyondan izleyen kişiler arasında benzerlik olduğunu fakat aynı olmadığını vurgular ve “tam olarak yaşayanlar”, “kısmen yaşayanlar” olarak ikiye ayırır. Öte yandan bakıldığında insanlar sadece arzularını tatmin etmek için spor izliyorsa, sadece seyirci olan kişi sayısı çok azdır denebilmektedir.

Redhouse Sözlüğünde de fan (seyirci); “hayran veya düşkün kimse, meraklı kimse” olarak anılmakta, buna karşılık fanatik (tarafdar) ise “ölçsüz, müfrit, tutucu, yüksek oranda bir parti ya da din düşküni” olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu kavramların Türkçedeki kullanımlarıyla Batı dillerindeki kullanımları arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Batılı kullanımda fan ve fanatik’in yanı sıra holigan kavramı da değişik bir anlamda yer alırken Türkçede holigan’ın yerini tutacak bir sözcük bulunmamaktadır. Bu nedenle ülkemiz spor literatüründe tarafdar sözcüğüne hem fanatik hem de holigan anlamlarını birlikte yüklüyoruz. Böylece ülkemizde çoğu zaman seyircilerden değil taraftarlardan (fanatik) söz edilmekte ve doğal olarak taraftarlığa olumsuz anlamlar yüklenmekte ve böylece holigan bir tür aşırı taraftar demek olmaktadır. “Seyirci”, “Taraftar” ve “Aşırı Taraftar” kademeleri olarak oluşan bu çevre futbol organizasyonunun omurgasını oluşturmaktadır.

2.4. Fanatizm ve Holiganizm

Holiganlığın kavram olarak ortaya çıkışı Büyük Britanya’ya dayanır. Londra’da birçok futbol maçında kavga çıkardığı bilinen Patrik Holiganlarının adını “Holigan Çeteleri” tabirini kullanan Daily News gazetesinin 1898 yılındaki bu haberi doğuş noktası olarak kabul edilmektedir. Birçok dile aynı şekilde geçmiş olan bu tabir Doğu Bloğu ülkeleri ve Sovyet Rusya’nın hukuk sisteminde yer edinmiş ve yaptırıma tabi tutulan bir suç olarak nitelendirilmiştir.

Seyirciyi şiddete yönlendiren etkenler ülkemizde ise farklı nedenlere dayanabilmektedir; ilk olarak seyirci ve taraftarın oyun bilgisi ve spor kültürü anlamındaki yetersizliği büyük etkiye sahip olduğu söylenebilir. Medyanın bu konuda bilgi aktarmaması, federasyonların seyirciyi eğitecek nitelikte bazı kurallar koymaması, seyircinin öğrenme konusunda çok istekli olmayışı, eğitim ve öğretim kurumlarında spor kültürünün çok fazla

değer görmemesi, seyirci ve taraftarın dış nedenlerden kaynaklı stres ve gerginliğinin giderilmemiş olması, değerlendirilebilecek oyun dışındaki boş zamanların değerlendirilmemesi, taraftarları yöneten amigoların eğitim konusundaki eksiklikleri taraftarı olumsuz etkilemesi, federasyon ile kulüplerin bazı konulardaki yetersizlikleri olarak görülmektedir (Paksoy, 2014).

Holiganlığın neden olduklarına bakıldığında, futbolu kullanarak taraftarlık adı altında toplumsal olayların ve tepkilerin meydana geldiğini söyleyebiliriz. Bundan dolayı futbolu spor olarak incelemenin yanı sıra sosyolojik olarak incelemekte oldukça önemlidir (Bar, 2012). Dünyada futbol izleyicinin büyük bir çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Bu yüzden tribünlerde cinsel içerikli küfürler ile karşı takımın taraftarlarının cinsiyetine yönelik saldırılarda bulunurlar. Holiganizm, cinsiyetten, tribünlerin kafeslerine, milliyetçilik, ait olma gibi birçok öğeyi bünyesinde barındırır diyebiliriz. Holiganizmi etkileyen unsurlar içerisinde sosyal, ekonomik ve kültürel alanlardaki gerileme ve çöküş de yer almaktadır (Paksoy, 2014).

Türkiye'de, spor bağlamında sıklıkla taraftarlardan (fan) değil, aşırı taraftarlardan (fanatik) söz edilmektedir. "Fanatik" teriminin anlamına bakıldığında çok fazla değişiklik göstermektedir. Bu sebeple fanatik olmaya bazen pozitif bazen de negatif anlamlar verilebilmektedir. Fanatik olmak, bir yandan takımını ölüm pahasına sevmeyi ve ona bağlılığını sosyal bir onay çerçevesinde ifade ederken, bir yandan da şiddeti içeren "aşırı" hareketleri sosyal bakımdan kesinlikle kabul edilemez olarak ifade etmektedir. Tüm bu ayırımlar bu olguyu başka kültürler arasında tartışırken çok daha fazla önem kazanmaktadır. Örneğin, Britanya'da fanatik kelimesi hiç kullanılmamakta, "futbol fanları"ndan ve "futbol holiganları"ndan diye bahsedilmektedir, örneğin; "futbol fanı" olmayı belirleyen temel takıma duyulan sevgi, "futbol holiganı" olmayı belirleyen unsur ise şiddet olduğu ileri sürülmektedir (Kazan, 2009).

Holiganlık ve fanatiklik kelimeleri birbirleriyle örtüşmüş durumdadır ancak ayrı kavramlardır. Fanatik; körü körüne bir takımı tutan bağınaz anlamına gelirken, holigan; azgın, gözü kara anlamında kullanılmaktadır. Fanatiklik, kazanmak adına her şeyi meşru görürken, holigan, takımı kazansa da kaybetse de karşı takımın izleyici ile kavga etmek için çaba göstermektedir. Aralarındaki en belirgin fark holiganlarda kavgaya yatkınlıklarının fanatiklerden çok daha fazla olmasıdır (Paksoy, 2014).

Fanatizm, siyaset, spor gibi pek çok alanda görülen bir davranıştır. Davranış olarak fanatizmin örnekleri sıkça görülse ve fanatizm kavramı çok kullanılan bir kavram olsa da fanatizm, üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanımı yoktur (Paksoy, 2014).

Holiganizmden sonra fanatizmle ilgili şöyle söyleyebiliriz: Fanatik; stadyuma kulübünün bayrağına sarılmış bir şekilde gelir, yüzü tuttuğu takımın renkleri ile boyalıdır. Ses getiren, kırıncı ve gürültü yapıcı eşyalarla yüklüdür. Asla yalnız değildir, mutlaka yanında taraftar arkadaşları vardır. Bir hasta gibi izler maçı, ama oyunu görmez. Onun asıl amacı rakip taraftarların bulunduğu tribünü görmektir, Orası onun savaş yeridir. Rakip takımın varlığı onun için kabul edilemez bir şeydir. O aslında çok masumdur ama kötüler onu saldırganlığa mecbur eder. Aslında fanatik taraftar takımının kazanmasından çok rakip takımın yenilgisinden zevk duyar. Fanatik, düşmanımın düşmanı benim dostumdur görüşünü benimser. Holigan için takımın kazanmasından çok, yakıp yıkmak önemliyken; fanatik, takımının kazanması için her yolu uygun görür. Fanatikler, hakem, yönetici önüne gelen herkese ve her şeye tepki gösterirler. Örgütlü olarak değil daha çok duygusal anlamda tepkili olduğu görülür (Paksoy, 2014).

Şu an edinilen bilgilere bakılacak olursa fanatizmin ruhsal rahatsızlık değildir, ama psikodinamik yönden sıradan olmayan hastalıklı bir bağlanma biçimine dayalı olduğu söylenilebilir. Burada "hastalıklı" ifadesinin kullanılması, fanatizmin ruhsal bir rahatsızlık olduğunu için değil, genel olarak sağlıklı bir durumu göstermek içindir (Paksoy, 2014),

Fanatik kişilerin tribünlerde gösterebilecekleri bazı davranışlar;

- Kazanmak uğruna her yolu mübah kabul ederler.
- Kalpleri sadece takımları için ve takımlarının rengi, ismi için atar.
- Maçı izlemezler; galibiyete, sonuçta ne olduğuna bakarlar.
- Takımları gol atınca bağırmaya, zapt edemedikleri heyecanı yüksek ses halinde dışarıya göstermeye çalışırlar.
- Takımları mağlup duruma geldiğinde yukarıdaki söylenilen ruh halinin aksine bir davranış gösterirler (Kurtiç, 2006).

Sahip olunan veya sahip olmaya çalışılan farklı amaçları olan görüşlere, fikir ve ideolojilere aşırı şekilde bağlı olmanın sonucu ortaya gelen fanatizmin, kişinin, ruhsal ve bedensel bütünlüğüne zarar verici şiddet hareketlerine dönüşmesi durumunun altında insana ve insanın içinde bulunduğu ortama ilişkin etkenler belirleyici olmaktadır (Ayan, 2006).

Duruma iki farklı yönden bakmak gerekir. Sporda fanatizm ve şiddet olaylarının altında yatan sebepler kişisel (psikolojik) ve toplumsal nitelikler barındırmaktadır.

Kişisel yönden: Taraftar/taraftarların gelişmemesi, eksiklik nedeniyle, yani kendi kimliği ile öne çıkamaması adına, başarısızlığı nedeniyle, psikolojik bir savunma mekanizması geliştirerek takımının başarısı ve bu takımın bir üyesi olma ile övünmesi söz konusudur. Bu gibi duygular fanatizme dönüşünce taraftar/taraftarlarda kişisel eksikliklerini yok etme, ezik hissetmeyi unutmaya aracı olabiliyor ve bu eylemler grup içinde de şiddete dönüşebiliyor.

Toplumsal yönden: çoğunluğu eğitim almayan, kırsal kökenli, sosyalleşmesi eksik veya bu konuda başarılı olmayan, göçle gelip varoşlarda yaşayan ve uyumsuzluk çeken kişilerin toplumsal problemlerini dışa vurma göstergesi olarak fanatizme yönelmeleri ve şiddete yol açmaları söz konusudur. Toplumsal açıdan bir başka yön de ekonomik açıdan gelişmemiş olmasıyla ilgilidir. Az gelişmiş bir toplumda kişi de az gelişmiştir. Başarısızlığı kabul edemez. Şiddete başvurur. Farklı alanlarda gösteremediğimiz başarıyı sporda gösterince, toplum olacak bunu abartıyoruz. Halbuki gelişmiş diğer ülkelerdeki insanların başka alanlarda başarıları var ve sporda başarısız oldukları zaman dünyanın sonu gelmiş olmuyor. Bu algı bireyleri de etkiliyor.

Bu duruma, fanatizmin şiddete dönüşmemesi için:

- Ülke gelişmişliğin çoğalması, spor dışında da başarılarımızın olması gerekir.
- Küçük yerden göç etmiş ve kıyı mahallelerde bulunan bireylerin uzmanlar yardımıyla uyum problemlerini çözmek gerekir.
- Spor olaylarının analizleri iyi yapılmalı. Özellikle sosyolojik ve psikolojik sorun toplumsal açıdan iyi görülmemelidir.
- Sporda şiddetin arkasında olanlar örneğin, kulüpler tarafından beslenen fanatizm ve arkadaşların bu açıdan girişimlerinin önüne geçmek gerekir.
- Medyanın özellikle canlı yayınlarda sporun kışkırtıcı nitelikteki anlatımları önlenmelidir.
- Kötü ve kaba tezahüratların (rakip taraftara ve hakeme karşı) önüne geçilmelidir, Bunun önüne geçilebilmesi için kadın taraftarların tribünlerdeki sayısını arttırmak gerekmektedir.

- İlkokuldan itibaren eğitim ve öğretime önem gösterilmelidir. Bireylerin kendini hiçbir sosyal ve kültürel kümelere ait hissetmeyip, suça ve şiddete yatkın bireyler olarak yetişmesi önlenmelidir
- Toplum merkezleri hizmetleri aracılığı ile bireylerin toplumsal değerlere tepkili, bu sebeple şiddete yönelik davranışlar, aidiyet hissi ile çevresindeki her şeyi dağıtacak bir psikoloji içinde olmaları önlenmelidir. Kitle iletişim araçları da buna katkı sağlamalıdır (Ayan, 2006).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METADOLJİSİ/MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Türü

Bu çalışma nicel ve nitel içerikleri barındırmasından dolayı karma araştırma desenine uygun hazırlanmıştır. Karma araştırmalar bir çalışmada nicel ve nitel yöntem, desen ve kavramları bir arada sunması şeklinde tanımlanır. (Creswell, 2003; Tashakkori ve Teddlie, 1998; Johnson ve Onwuegbuzie, 2004).

3.2. Evren-Örneklem

Çalışmanın evrenini sosyal medya kullanıcısı olan futbol taraftarları oluşturmaktadır. Örneklemi ise nitel veriler için Ocak-Mayıs 2021 aylarında evren içerisinde rastgele örnekleme ile seçilen futbol konusunda yapılan yorumlar ve nicel veriler için kolayda örnekleme ile seçilen, bir futbol taraftarı olarak Türkiye Süper Ligi futbol maçlarını takip eden toplam 165 gönüllü futbol taraftarı oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışma kapsamında verilerin toplanması iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada 165 katılımcıya “Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği” ile Deniz ve Ünal (2019) tarafından geliştirilen “Sosyal Medya Kullanımı Ölçeği” online olarak uygulanmıştır.

İkinci aşamada futbol taraftarlarının sosyal medya platformu olan Twitter’da yaptıkları yorumlar toplanmış ve söylem analizi ile analiz edilmiştir. Söylem analizinde temel amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu aşamada taraftar söylemlerine dayanan veriler toplanarak içerikleri tematik kodlama yoluyla analiz edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği (FTFÖ): Taşmektepligil vd. (2015) tarafından geliştirilen ölçek 13 madde ve 2 alt boyuttan oluşan 4’lü likert tipi ölçektir. Ölçek alt boyutlarında “Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğilimi” alt boyutu 8 madde, “Kurumsal Aidiyet” alt boyutu 5 maddeden oluşmaktadır. Madde dereceleri 1 “kesinlikle katılıyorum” dan 4 “hiç katılmıyorum” a doğru sıralanmıştır. Katılımcıların ölçekten alacakları puan

toplamı 13 ila 52 arasında değişmektedir. Ölçekten anahtarı 13-21 aralığında “fanatik”, 22-30 aralığında “takım taraftarı” ve 31-52 aralığında “sporsever” olarak kategorize edilmiştir.

Sosyal Medya Kullanımı Ölçeği (SMKÖ): Deniz ve Ünal (2019) tarafından geliştirilen ölçek 8 madde ve 2 alt boyuttan (süreklilik, yetkinlik) oluşan 5’li likert tipi ölçektir. Madde dereceleri 1 “bana hiç uygun değil” den 5 “bana tamamen uygun” a doğru sıralanmıştır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 8 ila 40 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan sosyal medya kullanımının arttığını göstermektedir.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmada toplanan nicel verilerin analizinde SPSS.20 istatistik programı kullanılmıştır. Demografik verilerin incelenmesinde yüzde frekans yöntemi, ikili karşılaştırmalarda bağımsız gruplar için t testi gruplar arası karşılaştırmada tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve karşılıklı ilişkiyi incelemeye ise basit doğrusal korelasyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.

Nitel verilerin analizinde söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Toplanan veriler tematik analiz yoluyla analiz edilmiştir. Sosyal medya platformu Twitter’da Türkiye Süper Lig’in ikinci yarısında futbol konusunda yapılan yorumlar herhangi bir düzeltme yapılmadan taraftarların yazdığı şekliyle çalışmaya aktarılmıştır. Yapılan yorumlar kelime bazında incelenerek kodlar oluşturulmuş ve bu kodlardan hareketle veriler üç tema altında (küfür, nefret, bağlılık) kategorize edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Bulgular

4.2. Futbol Taraftarı, Sosyal Medya ve Fanatizm

Bu bölümde katılımcılara uygulanan Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği ve Sosyal Medya Kullanım Ölçeği 'ne ilişkin verilerin analizi yer almaktadır.

Tablo 1.

Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin veriler

Değişkenler	Gruplar (n=165)	f	%
Cinsiyet	Kadın	87	52,7
	Erkek	78	47,3
Eğitim durumu	Ortaokul	10	6,1
	Lise	24	14,5
	Önlisans	52	31,5
	Lisans	53	32,1
	Yüksek lisans/Doktora	26	15,8
Meslek	Kamu sektörü	20	12,1
	İşçi	51	30,9
	İşveren	13	7,9
	Öğrenci	67	40,6
	Çalışmıyor	14	8,5
Aylık gelir	2000 TL'den az	72	43,6
	2001-4000 TL	44	26,7
	4001-7000 TL	34	20,6
	7001 TL'den fazla	15	9,1

Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin veriler Tablo 1'de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %47,3 (78)'ünün erkek %52,7 (87)'sinin kadın, %32,1 (53)'inin lisans mezunu, %40,6 (67)'sının öğrenci ve %43,6 (72)'sının 2000 TL'den az aylık gelire sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2.

Cinsiyete göre SMKÖ ve FTFÖ puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Alt boyutlar	Gruplar	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Sosyal medya kullanımı ölçeği		Erkek	78	25,60	7,682	-0,650	0,516
		Kadın	87	26,35	7,203		
Futbol taraftarı fanatiklik ölçeği	Şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi (8 madde)	Erkek	78	23,82	5,729	-4,612	0,000*
		Kadın	87	27,42	4,268		
	Kurumsal aidiyet (5 madde)	Erkek	78	11	3,734	-3,441	0,001*
		Kadın	87	12,94	3,515		

Katılımcıların sosyal medya kullanımlarının ve futbol fanatiklik düzeylerinin cinsiyete göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar için t testi sonucu Tablo 2’de gösterilmiştir. Buna göre sosyal medya kullanımının cinsiyete göre değişmediği ($p>0,05$) buna karşın futbol taraftarı fanatiklik ölçeğinin her iki alt boyutunda da erkeklerin ($23,82\pm5,729$ ve $11\pm3,734$) puanının kadınların ($27,42\pm4,268$ ve $12,94\pm3,515$) puanından anlamlı düzeyde düşük olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ölçek puanlamasına göre bu sonuç erkeklerin fanatizme daha yakın olduğu anlamına gelmektedir. Ancak ölçek anahtarı dikkate alındığında her iki grubun da “Sporsever” (31-52 puan) kategorisinde yer aldığı görülmüştür.

Tablo 3.

Eğitim durumuna göre SMKÖ ve FTFÖ puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Alt boyutlar	Gruplar	n	$\bar{X}$	Ss	F	p	Post-hoc Bonferroni
Sosyal medya kullanımı ölçeği		1.Ortaokul	10	24,80	8,066	2,731	0,031*	5<2 5<4 3<4
		2.Lise	24	27,91	9,045			
		3.Önlisans	52	24,82	6,540			
		4.Lisans	53	27,90	7,294			
		5.Yüksek lisans/doktora	26	23,15	6,441			
Futbol taraftarı fanatiklik ölçeği	Şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi (8 madde)	1.Ortaokul	10	22,9	5,762	1,875	0,117	
		2.Lise	24	25,12	5,135			
		3.Önlisans	52	27,07	4,693			
		4.Lisans	53	25,07	5,873			
		5.Yüksek lisans/doktora	26	25,96	4,894			
	Kurumsal aidiyet (5 madde)	1.Ortaokul	10	10,5	2,549	1,902	0,113	
		2.Lise	24	10,58	3,105			
		3.Önlisans	52	12,4	3,113			
		4.Lisans	53	12,13	3,961			
		5.Yüksek lisans/doktora	26	12,96	4,886			

Katılımcıların sosyal medya kullanımlarının ve futbol fanatiklik düzeylerinin eğitim durumuna göre değişip değişmediğini belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde sosyal medya kullanımının gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0,05$). İkili karşılaştırmalarda bu farkın yüksek lisans/doktora grubu ($23,15\pm6,441$) ile lise ($27,91\pm9,045$) ve lisans ($27,90\pm7,294$) grupları arasında; ayrıca lisans grubu ($27,90\pm7,294$) ile önlisans grubu ($24,82\pm6,54$) arasında olduğu görülmüştür. Buna karşın futbol taraftarı fanatiklik puanının gruplar arasında anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 4.

Meslek durumuna göre SMKÖ ve FTFÖ puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Alt boyutlar	Gruplar	n	$\bar{X}$	Ss	F	p	Post-hoc
Sosyal medya kullanımı ölçeği		1.Kamu sektörü	20	24,10	7,482	2,893	0,024*	1<2 5<2
		2.İşçi	51	28,68	5,981			
		3.İşveren	13	25,15	8,970			
		4.Çalışmıyor	14	26,85	7,594			
		5.Öğrenci	67	24,50	7,640			
Futbol taraftarı fanatiklik ölçeği	Şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi (8 madde)	1.Kamu sektörü	20	26,05	4,394	0,532	0,712	
		2.İşçi	51	25,13	5,872			
		3.İşveren	13	25	4,490			
		4.Çalışmıyor	14	25	5,218			
		5.Öğrenci	67	26,35	5,339			
	Kurumsal aidiyet (5 madde)	1.Kamu sektörü	20	12,25	4,766	1,164	0,329	
		2.İşçi	51	11,66	3,840			
		3.İşveren	13	11	2,645			
		4.Çalışmıyor	14	10,92	3,970			
		5.Öğrenci	67	12,65	3,413			

Katılımcıların sosyal medya kullanımlarının ve futbol fanatiklik düzeylerinin mesleğe göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir. Buna göre sosyal medya kullanımı puanında mesleğe göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu farkın işçi ($28,68\pm5,981$) grubu ile kamu sektörü ($24,10\pm7,482$) ve öğrenci ($24,50\pm7,640$) gruplarından kaynaklandığı görülmüştür. Buna karşın futbol taraftarı fanatiklik puanının gruplar arasında anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 5.

Aylık gelire göre SMKÖ ve FTFÖ puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Alt boyutlar	Gruplar	n	$\bar{X}$	Ss	F	p
Sosyal medya kullanımı ölçeği		2000 TL'den az	72	24,58	7,539	1,761	0,157
		2001-4000 TL	44	27,40	6,672		
		4001-7000 TL	34	27,26	7,157		
		7001 TL'den fazla	15	25,80	8,873		
Futbol taraftarı fanatiklik ölçeği	Şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi (8 madde)	2000 TL'den az	72	25,93	5,400	0,565	0,639
		2001-4000 TL	44	25,59	4,886		
		4001-7000 TL	34	24,91	5,305		
		7001 TL'den fazla	15	26,93	6,295		
	Kurumsal aidiyet (5 madde)	2000 TL'den az	72	12,04	3,697	1,497	0,217
		2001-4000 TL	44	11,72	3,446		
		4001-7000 TL	34	11,55	3,702		
		7001 TL'den fazla	15	13,86	4,596		

Katılımcıların sosyal medya kullanımlarının ve futbol fanatiklik düzeylerinin aylık gelire göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların sosyal medya kullanım puanlarının ve fanatiklik puanlarının aylık gelire değişmediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 6.

Katılımcıların SMKÖ ve FTFÖ puanlarının ilişkisi

	n	r	p
Sosyal medya kullanımı ölçeği	165	0,114	0,145
Futbol taraftarı fanatiklik ölçeği			

Katılımcıların sosyal medya kullanım puanı ile futbol taraftarı fanatiklik puanlarının karşılıklı ilişkisini tespit etmek amacıyla yapılan basit doğrusal korelasyon analizi sonuçları

Tablo 6’da gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların sosyal medya kullanım puanı ile futbol taraftarı fanatizm puanı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (r:0,114 p:0,145).

Tablo 7.

Farklı değişkenlere göre katılımcıların SMKÖ ve FTFÖ puanlarının ilişkisi

Değişkenler	Gruplar	n	r	p
Cinsiyet	Erkek	78	-0,304	0,007*
	Kadın	87	0,035	0,748
Eğitim durumu	Ortaokul	10	-0,017	0,963
	Lise	24	-0,319	0,129
	Ön lisans	52	-0,047	0,743
	Lisans	53	0,035	0,802
	Yüksek lisans/doktora	26	-0,279	0,167
Meslek	Kamu sektörü	20	-0,417	0,068
	İşçi	51	-0,062	0,667
	İşveren	13	0,070	0,820
	Çalışmıyor	14	-0,156	0,594
	Öğrenci	67	-0,039	0,753
Aylık gelir	2000 TL’den az	72	-0,104	0,386
	2001-4000 TL	44	-0,063	0,687
	4001-7000 TL	34	0,114	0,520
	7001 TL’den fazla	15	-0,577	0,024*

Katılımcıların farklı değişkenlere göre SMKÖ ve FTFÖ puanlarının ilişkisini incelemek amacıyla yapılan basit doğrusal korelasyon analizi sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde erkek katılımcılar ile 7001 TL’den fazla aylık gelire sahip olan katılımcıların SMKÖ puanı ile FTFÖ puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (sırasıyla r:-0,304 p:0,007 ve r:-0,577 p:0,024). Bu sonuç erkek katılımcılar ile 7001 TL’den fazla gelire sahip olan katılımcıların sosyal medya kullanımları arttıkça fanatizme eğilimlerinin arttığı anlamına gelmektedir. Buna karşın eğitim durumu ve meslek grubu değişkenlerindeki gruplarda SMKÖ ve FTFÖ puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir (p>0,05).

4.3. Sosyal Medyada Fanatizm

Sosyal medyanın gelişmesi futbol taraftarlarının çoğu zaman fiziksel mekanlar yerine dijital ortamlarda bir araya gelmelerini sağlamış ve protestolarını, sevinçlerini, üzüntülerini, öfkelerini paylaşabilecekleri bir ortam sunmuştur. Ancak bu gelişme paylaşılan bu duygularla birlikte fanatizmi de beraberinde getirmiş ve dijital ortamda önemli bir yer vermiştir. Futbol taraftarlarının özellikle şampiyonluk yarışının kızıştığı dönemlerde yaptıkları paylaşımlar incelendiğinde aslında stadyum veya sokaklarda yaşanan olayların sanal ortamda da benzer olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte sosyal medyada bir adım öteye gidildiği ve belki de çoğu zaman stadyumlarda yapılmayacak söylemlerin sosyal medya ortamında rahatlıkla yapılabileceği görülmektedir. Bu çalışmada futbol taraftarlarının sosyal medya platformunda yaptıkları yorumlar üç tema (küfür, nefret, bağlılık) altında toplanmıştır.

4.4. Küfür

Futbol taraftarları arasında sıklıkla karşılaşılan ve futbolda şiddet konusunun bir parçası olan küfürlü tezahürat olayları sosyal medya ortamında da kendisine fazlasıyla yer bulmuştur. Taraftarların sosyal medya yorumlarına bakıldığında çoğunlukla rakip takımlara olmak üzere, kendi takımına, belirli sporculara, hakemlere, Türkiye Futbol Federasyonu (TFF)'na yönelik küfür/hakaret içerikli paylaşımların olduğu görülmektedir. Bu çalışmada futbol taraftarlarına uygulanan FTFÖ sonuçlarına göre fanatiklik düzeyinin eğitim veya meslek durumuna göre değişmediği bulgusu göz önünde bulundurulduğunda küfür/hakaret içerikli paylaşımlar yapanların sosyo-kültürel açıdan her kesimden olabileceği söylenebilir. Bu anlamda normal hayatında bu tür küfür/hakaret içerikli konuşmayacağı düşünülen bir kişinin dahi sosyal medyada bu tür yorumlarda bulunabileceği, dolayısıyla sosyal medyanın fanatizm, şiddet ve nefrete açılan bir kapı olabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte sosyal medya platformlarının küfürlü içeriklere yönelik çoğu zaman herhangi bir kısıtlama uygulamamasının da bu tür davranışları artıran önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

“Sezon boyu GALATASARAY ile uğraş, transferlerine taş koy, UEFA’ya şikayet et, korsan bildiri yayınla, sırf başarısızlığını örtmek için tün çirkefliği yap, berabere kalında şampiyonluktan ettik de ve daha neler sonra da “fener ağlamaz” nah ağlamaz, hem de karı gibi ağlar i..... şikeciler.”

“Lan Nevizade oğlanı sana şimdi öyle şeyler yazarım ki o dilin g kaçar. Fenerle uğraşmayı bırak kendi g..... bak y.....”

“Ben bu tweet işinden çok anlamam. Bir şeyler yazmışsın öyle klavye delikanlılığı yapma ananı sikerim senin döl israfı.”

“İ... fener i... fener emanetle geeelll BEŞİKTAŞIM ADAMI G..... S.....”

“Ulan maçı alsaydık i... fener ibne fener emanetle gel diye tweet atıcaktım püüü.”

“Senin o ağzını s.... emi. Lan dallama Semih Kaya’nın Malatya maçında attırdığı gollar ne öyle? Adam resmen asist yapmadığı kalmış. Yüreği ve g... yiyorsa tüm maçları araştırsınlar.”

“Terimci tayfa (i...) buz kovası lazım mı buz kovası haa g..... acıyı dindirir.”

“Futbolun yüz karaları şeref yoksunu o..... çocukları GS düşmanlarının anasını s.....”

“Köprü altında otobana düşen komidin çocukları.”

“Adamı böyle s.....”

“İ.... beşiktaşır. Geliyoruz uçmayın g... kartallar.”

“Süperlig kupası Fener’e ziraat kupası Trabzon’a süper kupa algı yapan o.... çocuklarına girsin! ibne Cimbom’a da kafam g.....”

“A.... kodumun FENERASYONU şampiyon belliyse oynatmayın bari ligi”

“Fikret Orman üç senedir kulup çalışanlarının kazandığı başarılarının getirisi olan paralar nerede??”

“samatta p.... gol makinesi diye aldık çamaşır makinesi çıktı”

“La siz kimin trolüsünü, sen kimsin Beşiktaş hocasına hakaret ediyorsun a...”

“Erol bulut senin ben doğurtan ebeni s..... Müjdeleyen nin mk...Bu fener bu sene daha çok s..... Devam edin siz 90 dakika yaslanmaya”

4.5. Nefret

Nefret söylemi karşı tarafın mutsuzluğuna ya da aşılmasına yönelik aşırılıklar barındıran söylemlerdir (Post, 2009). Nefret söylemleri aslında herhangi bir fiziksel şiddet

unsuru barındırmasa da tahrik edici ve harekete geçirici etkisi olması nedeniyle çoğu zaman şiddet olaylarının başlangıcı olabilmektedir. Sosyal medya yorumlarına bakıldığında yine çoğunlukla rakip takım, sporcu ve yöneticilerine, hakemlere, federasyona yönelik nefret söylemlerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Yine bu tür paylaşımlara yönelik de sosyal medya platformlarının engelleyici bir uygulamalarının olmaması kullanıcılar için cesaret unsuru olmaktadır.

“Billong ve Beşiktaş tutuştu. 10 gündür sus pustular şimdi açıklamalar peş peşe geliyor. Şerefli değil şikeci Beşiktaş.”

“Ülkemizin en kara gecesi ana r..... düştüğünüz zamandır cincon.”

“Futbolun yüz karaları şeref yoksunu GS düşmanlarını sallandıracağız.”

“Köprü altında otobana düşen komidin çocukları.”

“La siz kimin trolüsünüz, sen kimsin Beşiktaş hocasına hakaret ediyorsun ş.....”

“Allah belanızı versin en iyi hakem ölü hakemdir diye boşuna söylemiyolar”

“şerefsiz feNerasyona bitin inşallah hepiniz”

“ne zaman şıkışsanız yardımınıza koşan nihat abiniz var nede olsa hepinizi üst üste koyup”

“Ananemden alıştım böyle daral geldikçe cimboma sövüyorum.”

“ş..... haksızlıkla şampiyon bjk”

“geber fırat Aydınus bjk yi şampiyon yaptın rahatlamışsındır artık”

“Allahından bul semih kaya yapamadın gs yi şampiyon”

“Malatya gs ye yatacak diyen ş..... Allah hepnizin belasını versin”

“vizyona bak sen küme düşmeme üzerine kurulu bir vizyon geber ali koç”

4.6. Bağlılık

Futbolda fanatizmin en temel koşullarından birisi de taraftarların takımlarına olan sınır tanımaz bağlılıklarıdır. Bu bağlılık sayesinde taraftarlar müsabaka sonuçlarında aşırı bir üzüntü ya da sevinç yaşamaktadır. Birçok taraftar tuttuğu takımı hayatının merkezine yerleştirmekte bu da takımları için yapabilecekleri eylemleri sınırsız ve tehlikeli bir boyuta

taşıyabilmektedir. Sosyal medya yorumlarına bakıldığında taraftarlarının özellikle kazanılan maçlardan sonra kendi takımlarına yönelik bağlılıklarını ifade eden paylaşımların oldukça fazla olduğu görülmektedir.

“bu akşam ölürüm sırf senin için beni kimse tutamaz”

“seninle cennettir cehennem bana”

“Vur de vuralım öl de ölelim imparator”

“Beşiktaşlı bırakanlar her zaman kaybeder sözünün en büyük örneğisin Gökhan gönül”

“Kanser sebebimsin Fenerbahçe”

“Maçlarda yeterince yattılar bide tatil mi yapıyorlar bunun üstüne”

“Çünkü biz büyük takımız siz küçük takımsiniz anladın mı?”

“I love you forever cimbom”

“Sen şampiyon olmasan da kupaları almasan da cimbomboma k.... Seviyoruz işte”

“yak gel bildiğin ne varsa irfan can kahveci. Senin yerin bizim evimizdir”

“bu maçı aldığınızı göreyim başka bişey istemem şu hayatta”

“hayatımın anlamısın FENERBAHÇE”

“Dar ağacında olsak bile son sözümüz Fenerbahçe”

“siyah beyaz BEŞİKTAŞK”

“Fatih Terimin askerleriyiz...”

“Akıllı ol fenevbahçe aklını alınız”

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA/ SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Sosyal medyanın futbol taraftarları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmaya Türkiye Süper Lig futbol maçlarını takip eden 165 gönüllü futbol taraftarı gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcıların fanatizm düzeylerini belirlemek için futbol taraftarı fanatizm ölçeği, Sosyal medya kullanım düzeylerinin belirlenebilmesi için sosyal medya kullanımı ölçeğinden faydalanılmıştır.

Araştırmaya katılan futbol taraftarlarının %47,3 (78)'ü erkek %52,7 (87)'si kadın, %32,1 (53)'i lisans mezunu, %40,6 (67)'si öğrenci ve %43,6 (72)'si 2000 TL'den az aylık gelire sahip oldukları tespit edilmiştir.

Durgutluoğlu (2020) taraftarların fanatizm düzeyleri ile psikolojik bağılıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 598 gönüllü katılımcının fanatizm düzeyleri incelendiği bu araştırmada sonuç olarak; Konyaspor taraftarlarının fanatizm düzeyleri cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde erkek taraftarlarda şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi ($x = 2,99$), kadın taraftarların şiddete yönelik düşünce ve eylem eğiliminden ($x = 3,23$) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kurak (2019) "Investigation of the Football Fanaticism Levels of Physical Education Teachers" adlı çalışmada futbol taraftarı fanatizm ölçeğine ait alt boyutlar ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Yıkılmaz (2017)'ın taraftarlar üzerine yapmış olduğu çalışmada, şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi ve kurumsal aidiyet alt boyutlarında cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsiyet değişkenine göre katılımcıların fanatizm düzeylerinin incelendiği bu araştırmada futbol taraftarı fanatizm ölçeğinin her iki alt boyutunda da erkeklerin ($23,82 \pm 5,729$ ve $11 \pm 3,734$) puanının kadınların ($27,42 \pm 4,268$ ve $12,94 \pm 3,515$) puanından anlamlı düzeyde düşük olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Elde edilen bulgular bu açıdan incelendiğinde Durhan (2020) ve Yıkılmaz (2017) tarafından elde edilen sonuç ile yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular paralellik gösterirken, Kurak (2019) tarafından elde edilen sonuç ile paralellik göstermemektedir.

Tanyeri (2019) Üniversite öğrencisi olan 210 futbol taraftarının fanatikliğini incelemiştir. Cinsiyete göre futbol taraftarları fanatikliğinin incelendiği çalışmada kadın ve erkek öğrenciler arasında futbol taraftarı fanatikliğı geneli ile kurumsal aidiyet alt boyutunda anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Tanyeri (2019) tarafından yapılan çalışmada erkek öğrencilerin fanatiklik düzeyleri puan ortalamaları kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldız ve Açak (2018) lise öğrencinin futbol fanatiklik düzeylerini incelenmişlerdir. Yıldız ve Açak (2018) tarafından yapılan çalışmaya göre kadın ve erkek lise öğrencileri arasında futbol taraftarlığı fanatikliğı geneli ile şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi alt boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan bu çalışmada futbol taraftarı fanatiklik ölçeğinin her iki alt boyutunda da erkeklerin ($23,82 \pm 5,729$ ve $11 \pm 3,734$) puanının kadınların ($27,42 \pm 4,268$ ve $12,94 \pm 3,515$) puanından anlamlı düzeyde düşük olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Elde edilen bulgular bu açıdan incelendiğinde; Tanyeri (2019) ve Yıldız ve Açak (2018) tarafından elde edilen sonuçlar ile yapılan bu çalışmada elde edilen bulgular paralellik göstermektedir.

Bir spor taraftarı için tuttuğı takımın başarısı, kendisi için bir çeşit güven ve iftihar duygusu uyandırır (Kılıçgil, 2003). Ülkemizde futbol seyircilerinin, saha içerisinde her iki takım oyuncularını tarafından ortaya konulan üstün performansı izlemekten çok, tuttukları takımın müsabakayı kazanmasından başka düşüncesi olmayan bireylerden oluştuğuna işaret edilmiştir (Gencer ve Aycan, 2008). Yapılan çalışmalarda, futbolun mikro milliyetçilik duygusunu geliştirdiğı gözlemlenmiştir (Gökalp, 2007). Bazı durumlarda ise, mikro milliyetçilik duygularının taraftarları şiddete yönelttiğı ifade edilmiştir (Polat ve Sönmezoğlu, 2016). Brown (1991)'e göre belirli bir takıma karşı aşırı tutkulu ve bağımlı olmak taraftarların zaman içerisinde şiddet ve saldırgan davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir.

Göksel (2018) Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin iletişim aracı olarak sosyal medya kullanım düzeylerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Toplam 355 gönüllü katılımcıya sosyal medya kullanım ölçeğı uygulandığı bu çalışmada sonuç olarak; erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre sosyal medya kullanım düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada katılımcıların sosyal medya kullanım düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir.

Cinsiyete yönelik yapılan analizlerin yer aldığı sosyal medya kullanımına ve bağımlılığına yönelik önceki pek çok araştırmada, kadın ile erkekler arasında farklılıklar olduğu belirtilirken (Balcı ve Gölcü, 2013; Balcı ve Tiryaki, 2014; Çam ve İşbulan, 2012; Pfeil, Arjan ve Zaphiris, 2009; Tutgun-Ünal, 2015; Tutgun-Ünal ve Deniz, 2016), şimdilerde farklılığın olmadığı da raporlanmaktadır (Tutgun-Ünal, 2019).

Gökdemir ve Uğur (2020) tarafından yapılan bir araştırmaya göre Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım durumları incelendiğinde, öğrencilerin %55'inin twitter kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kumcağız, Özdemir ve Demir (2019) üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımının farklı değişkenlere göre incelendiği çalışmada cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırmada katılımcıların sosyal medya kullanım düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Araştırma sonuçları bu açıdan incelendiğinde; Kumcağız, Özdemir ve Demir (2019) ile benzerlik göstermektedir.

Literatüre bakıldığında ise; sosyal medyanın taraftarlar üzerinde şiddete sebep olduğu (Yücel, Atalay ve Gürkan, 2015), ayrıca futbol taraftarlarının saldırganlık ve şiddet davranışlarında sosyal medya ve spor medyasının etkili olduğu bildirilmiştir (İlhan ve Çimen, 2011; Özsoy ve Yıldız, 2013).

Şiyhan (2019) Türkiye'de sosyal medya ve futbol etkileşimi bağlamında değişen taraftar profili: vole uygulaması örneği isimli araştırmasında 2328 gönüllü katılımcının gelir durumuna göre fanatiklik düzeylerini incelemiş ve sonuç olarak; katılımcıların gelir durumu ve fanatiklik düzeyleri arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yıldız ve Açık (2018) Lise öğrencilerinin gelir seviyesi değişkenine göre taraftarlık tutumları arasında kurumsal aidiyet ($F(4-1613) = 4,177; P < 0.05$) boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Yapılan bu araştırmada katılımcıların sosyal medya kullanım puanlarının ve fanatiklik puanlarının aylık gelire değişmediği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular bu açıdan incelendiğinde Şiyhan (2019) ve Yıldız ve Açık (2018) tarafından ulaşılan sonuçlar ile yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular benzerlik göstermektedir. Ayrıca elde edilen bulgular Kural (2017), Paksoy (2014) tarafından yapılmış olan çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Paksoy'un (2014) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, gelir düzeyi düşüktüğü taraftarların takımlarıyla özdeşleşmesi artmaktadır.

Durgutluoğlu (2020) tarafından yapılan araştırmada ise 0-2150TL gelir düzeyine sahip olan taraftarların diğer gelir düzeyine sahip gruplara göre (2151-2999 TL, 3000-3999

TL, 4000 ve üzeri TL) şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimine daha yatkın olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırmada sosyal medya kullanım puanlarının ve fanatiklik puanlarının aylık gelire değişmediği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular bu açıdan incelendiğinde Durgutoğlu (2020) tarafından ulaşılan sonuç ile benzerlik göstermemektedir.

Kural (2017) Süperlif takım taraftarlarının sporda fanatizm ve şiddete ilişkin görüşlerini incelemiştir. Kural (2017) tarafından yapılan bu araştırmada taraftarların meslek gruplarına ilişkin şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi ve kurumsal aidiyet alt boyutlarında anlamlı bir fark saptanmıştır. Buna göre, şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi alt boyutunda öğrenci, işçi, işsiz ve serbest meslek gruplarının kamu görevlisi meslek grubuna göre şiddet olaylarına karışmaları daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bu araştırmada taraftarların fanatiklik puanın gruplar arasında anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Elde edilen sonuçlar bu açıdan incelendiğinde Kural (2017) tarafından ulaşılan sonuçlar ile yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular benzerlik göstermemektedir.

Haziran 2019-Aralık 2019 tarihleri arasında 7 aylık bir süre boyunca taraftarlar tarafından yeni medya platformlarından biri olan Twitter üzerinden hem 6222 kodu hem de belli anahtar kelimeler kullanarak yapılan nefret itespit etmek amacıyla Kırılı (2020) tarafından yapılan bir araştırmada; taraftarların en fazla hastalık-fiziksel özellik temelli kelimeleri içeren paylaşımlarda bulundukları tespit edilmiştir.

Sosyal ağlar, kişilere sınırları çizilmiş bir alanda, diğer kullanıcıların erişimine tamamen açık veya yarı açık olarak sanal kişilik oluşturabilecekleri bir platformdur (Gökdemir ve Uğur, 2020). Sosyal medya platformu Twitter’da Türkiye Süper Lig’in ikinci yarısında futbol konusunda yapılan yorumlar herhangi bir düzeltme yapılmadan taraftarların yazdığı şekliyle çalışmaya aktarılmıştır. Yapılan yorumlar kelime bazında incelenerek kodlar oluşturulmuş ve bu kodlardan hareketle veriler üç tema altında (küfür, nefret, bağlılık) kategorize edilmiştir.

Bu çalışmada futbol taraftarlarına uygulanan FTFÖ sonuçlarına göre fanatiklik düzeyinin eğitim veya meslek durumuna göre değişmediği bulgusu göz önünde bulundurulduğunda küfür/hakaret içerikli paylaşımlar yapanların sosyo-kültürel açıdan her kesimden olabileceği söylenebilir. Bu anlamda normal hayatında bu tür küfür/hakaret içerikli konuşmayacağı düşünülen bir kişinin dahi sosyal medyada bu tür yorumlarda

bulunabileceği, dolayısıyla sosyal medyanın fanatizm, şiddet ve nefrete açılan bir kapı olabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte sosyal medya platformlarının küfürlü içeriklere yönelik çoğu zaman herhangi bir kısıtlama uygulamamasının da bu tür davranışları artıran önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

5.2. Sonuç

Sosyal medyanın futbol taraftarları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmada sonuç olarak;

1. Katılımcılarının sosyal medya kullanım düzeyleri cinsiyete göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır.

2. Futbol taraftarı fanatiklik ölçeğinin her iki alt boyutunda da erkeklerin ($23,82 \pm 5,729$ ve $11 \pm 3,734$) puanının kadınların ($27,42 \pm 4,268$ ve $12,94 \pm 3,515$) puanından anlamlı düzeyde düşük olduğu tespit edilmiştir. Ölçek puanlamasına göre bu sonuç erkeklerin fanatizme daha yakın olduğu anlamına gelmektedir. Ancak ölçek anahtarı dikkate alındığında her iki grubun da “Sporsever” (31-52 puan) kategorisinde yer almaktadır.

3. Katılımcıların sosyal medya kullanım düzeyleri, eğitim durumuna göre incelendiğinde; yüksek lisans/doktora grubu ($23,15 \pm 6,441$) ile lise ($27,91 \pm 9,045$) ve lisans ($27,90 \pm 7,294$) grupları arasında; ayrıca lisans grubu ($27,90 \pm 7,294$) ile önlisans grubu ($24,82 \pm 6,54$) arasında farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Katılımcıların sosyal medya kullanım puanlarının ve fanatiklik puanlarının aylık gelire değişmediği tespit edilmiştir.

5. Katılımcıların sosyal medya kullanım puanı ile futbol taraftarı fanatiklik puanı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir

6. Ayrıca erkek katılımcılar ile 7001 TL’den fazla aylık gelire sahip olan katılımcıların SMKÖ puanı ile FTFÖ puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (sırasıyla $r: -0,304$ $p: 0,007$ ve $r: -0,577$ $p: 0,024$). Bu sonuç erkek katılımcılar ile 7001 TL’den fazla gelire sahip olan katılımcıların sosyal medya kullanımları arttıkça fanatizme eğilimlerinin arttığı anlamına gelmektedir.

7. Yapılan bu araştırmada sosyal medya platformu Twitter’da Türkiye Süper Lig’in ikinci yarısında futbol konusunda yapılan yorumlar küfür teması boyutunda incelendiğinde;

çoğunlukla rakip takımlara olmak üzere, kendi takımına, belirli sporculara, hakemlere, Türkiye Futbol Federasyonu (TFF)'na yönelik küfür/hakaret içerikli paylaşımların olduğu görülmektedir.

8. Yapılan bu araştırmada sosyal medya platformu Twitter'da Türkiye Süper Lig'in ikinci yarısında futbol konusunda yapılan yorumlar nefret teması boyutunda incelendiğinde; çoğunlukla rakip takım, sporcu ve yöneticilerine, hakemlere, federasyona yönelik nefret söylemlerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir.

9. Yapılan bu araştırmada sosyal medya platformu Twitter'da Türkiye Süper Lig'in ikinci yarısında futbol konusunda yapılan yorumlar bağlılık teması boyutunda incelendiğinde; sosyal medya yorumlarına bakıldığında taraftarlarının özellikle kazanılan maçlardan sonra kendi takımlarına yönelik bağlılıklarını ifade eden paylaşımların oldukça fazla olduğu görülmektedir.

5.3. Öneriler

Araştırma sonuçlarının, taraftar davranışlarının incelenmesinde ve özelliklede erkek fanatik taraftarların sebep olduğu istenmeyen olayların kontrolünde veya önlenmesinde faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın örneklem grubu genişletilerek daha büyük gruplar ile çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Araştırma farklı taraftar gruplarına uygulanarak sonuçların farklılaşıp farklılaşmadığı incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Acet, M. (2006). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Akay, A. (2002). *ToplumBilim*. Futbol Özel Sayısı. İstanbul: Bağlam
- Arısoy, Ö. (2009). İnternet Bağımlılığı ve Tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1.1: 55-67.
- Kural, S. (2017). *Futbol Süperlig Takım Taraftarlarının Sporda Fanatizm Ve Şiddete İlişkin Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Atabek, E. (2006). *Türk Futbol Seyircisinin Yapısı, Futbola Kültürel Yaklaşımı, Futboldan Beklentileri ve Fanatizmin Etkisinin Değerlendirilmesi*. Türk Futboluna 251 Yapısal Bakış Sempozyumu, 1. Baskı, İstanbul Haliç Üniversitesi, İstanbul, 8-9 Mayıs, s. 161, 156, 155.
- Atalay, R. (2014). *Lise Öğrencilerinin Sosyal Medyaya İlişkin Tutumları ile Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki (Bahçelievler İlçesi Örneği)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ayan S. (2006). Şiddet ve Fanatizm. *C. Ü, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 7(2): 191-209.
- Kırlı, D. S. E. (2020). *Yeni Medyada Nefret Söylemi: Taraftarların 622 Sayılı Kanun İçerikli Nefret Söylemlerinin Twitter Üzerinden İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Balcı, Ş. ve Gölcü, A. (2013). Facebook addiction among university students in Turkey: Selçuk University example. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 255-278.
- Balcı, Ş. ve Tiryaki, S. (2014). Facebook addiction among high school students in Turkey. *IISES-The International Institute of Social and Economic Sciences: Vienna 10th Academic Conference*, Vienna, Austria, June 3-6, 2014, 120-134.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*. 1. Baskı, Bilge Yayıncılık, Şubat, 2001, s. 94- 95
- Bar, M. (2012). *Futbol Seyircisini Şiddete Yönelten Faktörlerin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Konya.

- Barak, A. (2018). *Sosyal Medya Kullanım Motivasyonları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma: Facebook, Twitter, Instagram Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Boniface, P. (2007). *Futbol ve Küreselleşme*. 1.Baskı, Çev: Yerguz, İ., NTV Yayınları.
- Boyd, D. M. and Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of computer-mediated Communication*. 13.1: 210-230.,
- Bozkurt, V. (2008). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Ekin Basım Yayın Dağıtım,
- Coyle, C. and Vaughn, L. H. (2008). Social networking: Communication revolution or evolution? *Bell Labs technical journal*, 13.2: 13-17.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage,
- Çağlayan, H. S. (2003). *Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Kültürel Yapısının Şiddet Eğilimindeki Rolü (Konyaspor Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çam, E. ve İşbulan, O. (2012). A new addiction for teacher candidates: Social networks. *The Turkish Online Journal of Educational Technology (TOJET)*, 11(3), 14-19
- Çoban, B. (2019). *Sosyal Medya Kullanımı ile Değişen Mahremiyet Algısı: Youtube Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Çomu, T. ve Binark, M. (2013). *Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi, Medya ve Nefret Söylemi*, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Deniz, L. ve Ünal, T. A. (2019). Sosyal Medya Çağında Kuşakların Sosyal Medya Kullanımı ve Değerlerine Yönelik Bir Dizi Ölçek Geliştirme Çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11 (18), 1025-1057.
- Dirini, İ. (2010). *Okur Yorumlarıyla Yeniden Üretilen Nefret Söylemi, Yeni Medyada Nefret Söylemi*, Tuğrul Çomu (der.) içinde İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Divanü Lugat-It Turk tercumesi. (1940). Alaeddin Kiral Basimevi.
- Doğan, İ. (1999). Türk Futbolunda Potansiyel İstanbul Ruhu ve Şiddet, *Düşünen Siyaset Dergisi*, 2, 73-85.

- Donuk, B. (2005). *Spor Yöneticiliği ve İstihdam Alanları*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Donuk, B. ve Şenduran, Fatih S. (2006). *Futbolun Anatomisi*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Durgutluoğlu, M. (2020). *Futbol Taraftarlarının Fanatiklik Düzeyleri ile Psikolojik Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Dürüşken, Ç. (1995). *Eskiçağda Spor*. İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Eckardt, E. (2005). *Ölüm Oyununda Şan Şöhret ve Felaket*. National Geographic,
- Erdoğan, İ. (2013). Yeni Medya Gazeteciliğinde Etik Bir Paradigma Belirlemenin Kapsamı ve Sınırları, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı:36,
- Ethem, S. (2019). *Narsizm, Yalnızlık ve İlişkili Olma Gereksinimi ile Facebook, Twitter ve Instagram Kullanımı Arasındaki İlişki*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Fişek, K. (2003). *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi “Dünyada ve Türkiye’de*. 1. Basım, YGS Yayınları.
- Göksel, A. G. (2018). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16.1: 39-48.
- Göregenli, M. (2013). *Nefret Söylemi ve Nefret Suçları, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*. Mahmut Çınar (der.) içinde, İstanbul: Hrant Dink Vakfı yayınları, 2013, ss.57-73.
- Gruzd, A., J. Jacobson, B. Wellman, P.H. Mai. (2017). *Social Media and Society: Introduction to the Special Issue*. 647-652.
- Hatipoğlu, D., ve Aydın, B. M. (2007). *Bastır Ankaragücü “kent, kimlik, endüstriyel futbol ve taraftarlık*. 1.Basım, Ankara: Epos Yayınları, Ankara,
- Humphreys, L. (2013). Mobile social media: Future challenges and opportunities. *Mobile Media & Communication*, 1.1: 20-25.

- İLİ, K. (2013). *Sosyal Medya Ortam ve Araçlarının Öğrenci Davranışlarına Etkisi (Gaziçiiftliği Anadolu Lisesi Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Johnson, R. B. and Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come". *Educational Researcher*, 33(7): 14-26.
- Kahraman, A. (1995). *Osmanlı Devleti'nde Spor*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Eserleri, Ankara, 1995.
- Karagözoğlu, C. ve Ay S. M. (1999). Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri, (İstanbul Örneği), *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(3), 27-31.
- Karaman, M. K. ve Kurtoğlu, M. (2009). *Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı Hakkındaki Görüşleri*, XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Kayaoğlu, A.G. (2004). *Futbol'da seyirci Şiddeti Sosyal Psikoloji Yazıları*. 7.13: 79-101.
- Kayaoğlu, A.G. (2000). *Futbol Fanatizmi, Sosyal Kimlik ve Şiddet: Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Çalışma*, 2000, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.
- Kazan, B. (2009). Türkiye'de Futbol Fanatizm ve Şiddet. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kozanoğlu, C. (1990). *Bu Maçı Alıcaz*, İstanbul: Kıyı Yayınları, İstanbul.
- Kurak, K. (2019). Investigation of the football fanaticism levels of physical education teachers. *International Journal of Progressive Education*, 15(4), 66-72
- Kural, S. (2017). *Futbol Süper Lig Takım Taraftarlarının Sporda Fanatizm Ve Şiddete İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurtiç N. (2006). *Futbol Seyircisini Saldırganlığa İten Psiko-sosyal Nedenler (Sakarya İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Mcintyre, K. (2014). The evolution of social media from 1969 to 2013: A change in competition and a trend toward complementary, niche sites. *The Journal of Social Media in Society*, 3.2.

- Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı. Türkiye’de İnternet, <http://internetarsivi.metu.edu.tr/tarihce.php>, (Erişim Tarihi: 8 Ekim 2019.)
- Ök, F. (2013). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Motivasyonları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Paksoy, E. (2014). *Futbol Fanatizmi, Taraftar Kimliği: Beşiktaş Çarşı Taraftarlarının Taraftarlıkla İlgili Davranışlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Paksoy, E. (2014). *Futbol Fanatizmi, Taraftar Kimliği: Beşiktaş Çarşı Taraftarlarının Taraftarlıkla İlgili Davranışlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Pfeil, U., Arjan, R. ve Zaphiris, P. (2009). Age differences in online social networking: A study of user profiles and the social capital divide among teenagers and older users in MySpace. *Computers in Human Behavior*, 25, 643-654.
- Post, R. (2009). Hate Speech in Extreme Speech and Democracy, eds I. Hare and J. Weinstein, New York: Oxford University Press.
- Sajithra, K. and Patil, R. (2013). Social media–history and components. *Journal of Business and Management*, 7.1: 69-74.
- Sert, M. (1999). *Spor Sosyolojisi ve Türk Futbolunda İktidar Sorunu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Somalı, V. (1986). *Futbol ve Tarihi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Şenel, A. (2008). *Olimpiyatların Kara Tarihi “Oyun İçinde Oyun”*. Özgür Üniversite, Eylül, 2008, s.25-26.
- Şiyhan, E. (2019). *Türkiye’de Sosyal Medya ve Futbol Etkileşimi Bağlamında Değişen Taraftar Profili: Vole Uygulaması Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Talimciler, A. (2003). *Türkiye’de futbol fanatizmi ve medya ilişkisi: Fanatik ve Fotomaç gazeteleri örneğinden hareketle Türkiye futbol medyası*. Bağlam Yayınları.
- Tanyeri, L. (2019). Futbol Taraftarları Fanatikliği: Üniversite Öğrencileri Örneği. *Spor Eğitim Dergisi*, 3:2 89-97

- Tashakkori, A. and Teddlie, C. (1998). Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches. *Applied Social Research Methods Series* (Vol.46). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Taşmektepligil, M. Y., Çankaya, S. ve Tunç, T. (2015). Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 41-49
- Toprak Ali, Y., Eroğlu, A., Binark, F., Çomu, T., Senem, B. ve Aygöl, E. (2009). *Toplumsal Paylaşım Ağı facebook: görüliyorum öyleyse varım*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Tutgun-Ünal, A. ve Deniz, L. (2016). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığının incelenmesi, *Route Educational and Social Science Journal*, 3(2), 155-181.
- Tutgun-Ünal, A. ve Deniz, L. (2019). *Sosyal medya kuşaklarının sosyal medya kullanım seviyeleri ve tercihleri*. 5. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmaları Kongresi, Bandırma.
- Urartu, Ü. (1994). *Futbol*, İstanbul: İnkılâp Yayınevi, İstanbul.
- Ünsal, A. (2005). *Tribün Cemaatinin Öfkesi*. İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul,
- Vardal, Z. B. (2015). Nefret Söylemi ve Yeni Medya, Maltepe Üniversitesi, *İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1)
- Yalçın, G. (2015). Sosyal Medyanın Yoğun Kullanımının İleri Ergenlikte Yalnızlık ve Depresyona Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Yıkılmaz, A. (2017). *Süper Lig Futbol Takım Taraftarlarının Takımlarına Yönelik Psikolojik Bağlılık Düzeyleri ile Fanatizm Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Yıldız, H. ve AÇak, M. (2018). Lise Öğrencilerinin Futbol Fanatiklik Düzeylerinin İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 738-748
- Zelyurt M.K. (2011). *Türkiye’de Futbol Şiddetinin Sosyolojik Açıdan İncelenmesi ve Çözüm Önerileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kumcağız, H., Özdemir, T. Y. ve Demir, Y. (2019). Ergenlerde sosyal medya kullanımının akademik başarı ve arkadaşlık ilişkilerine etkisi. *International Journal of Social Science Research*, 8(2), 1-17.
- Gökdemir, S. ve Uğur, İ. (2020). Sosyal Medya Kullanımının Akademik Güdülenme Davranışı Üzerine Etkisi: Turizm Eğitimi Alan Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma (The Effect of Social Media. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(3), 2110-2131.
- Yücel, A. S., Atalay, A. ve Gürkan, A. (2015). Sporda Şiddet ve Saldırganlığı Etkileyen Unsurlar. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 68-90.
- Özsoy, S. ve Yıldız, K. (2013). Türkiye’deki Spor Basınında Nefret Söylemi. *International Journal Social Science Research*, 2(2): 46 – 60.
- İlhan, E. ve Çimen, Z. (2011). Spor Alanlarında Şiddet ve Spor Medyasının Etkileri: Spor Yazarlarının Algıları. Niğde Üniversitesi *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3): 224 – 234.
- Kılıçgil, E. (2003). *Futbol Taraftarlarının Şiddet İle İlgili Tepkilerinin Psiko – Sosyal Boyutları*. Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi, Sim Matbaacılık, s. 178
- Gencer T. ve Aycan A. (2008). Seyircilerin Profesyonel Futbol Müsabakalarına Katılım Kararını Etkileyen Değişkenler Üzerine Bir İnceleme. *Ege Akademik Bakış*, 8(2): 771-783.
- Gökalp, E. (2007). Türk Milliyetçiliği Söylem (Ler)İnin Spor Basınında Yeniden İnşası (1990- 2002). *Kültür ve İletişim*, 10(2): 9- 62.
- Polat, E. ve Sönmezoğlu, U. (2016). Futbol Taraftarlarını Şiddete Yönelten Faktörlerin İncelenmesi, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1): 471-489.
- Brown, R. I. F. (1991). *Gaming, Gambling, And Other Addictive Play*. In J. H. Kerr, & M. J. Apter (Eds.), *Adultplay* (pp. 101–118). Swets&Zeitlinger

EKLER

EK 1

FUTBOL TARAFTARI FANATİKLİK ÖLÇEĞİ (FTFÖ)

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.	Canlı yayınlarda spikerin takımım aleyhine yaptığı yorumlara çok sinirlenirim				
2	Takımımın maçlarını izlemek için stadyumlara giderim				
3	Takımımın sembollerini gösteren kıyafet ve malzemelerle maça giderim				
4.	Stattaki bütün tezahürlara eşlik ederim				
5	Maç esnasında kızdığımda sahaya yabancı cisim atabilirim				
6	Tribünlerle ilgilenmekten çoğu zaman golü göremediğim olur				
7	Takımım müsabakayı kazanmak için, kural dışı dahil her yolu denemelidir				
8	Çoğu zaman tribünden rakip oyuncu veya hakem aleyhine kötü tezahürat yaparım				
9	Rakip takım taraftarlarına yapılan fiili şiddeti doğal karşılarım				

10	Takım tutmayan kişileri veya çocukları kendi takımımın taraftarı yapmak için uğraşırım				
11	Rakip takım izleyicisini takımının renkleri ile dışarıda görsem ona saldırmamak için kendimi zor tutarım				
12	Rakip takım izleyicisi ile kavga çıkarsa çekinmeden kavgaya girerim				
13	Oyun çığırından çıkmışsa bazen çekinmeden sahaya girebilirim				

EK 2
SOSYAL MEDYA KULLANIMI ÖLÇEĞİ (SMKÖ)

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.	Akıllı telefonumdan uzak kaldığımda kendimi eksik, huzursuz hissedirim				
2	Uyumadan önce ve uyandıktan hemen sonra mutlaka sosyal medya hesaplarımı kontrol ederim				
3	Mobil cihazlarımla (tablet, telefon vs.) devamlı çevrimiçi/aktif bulunurum				
4.	Bir şey okuyup çalışırken sosyal medya bağlantımı da kesmem				
5	Sosyal medya ve internet kullanarak her işimi yapabilirim				
6	Günlük tüm etkinliklerimi (konuşma, oyun, banka alışveriş vb.) sosyal medya üzerinden yönetebilirim				
7	Yaşamımın her alanında sosyal medyayı aktif kullanırım.				
8	Aynı anda hem tablet, akıllı telefon vb. kullanıp hem de diğer işlerimi yapabilirim.				